Madd

Uri Geller (Bkz. adındaki İsrailli metal eşyalar ile meşhur oldu. Ge gerçekleştirdiği olayların ardında ne? Onun anlaş kaynağı nedir?

1971 YAZINDA İSR yıldızdan söz ediyorl defa, yeni bir pop şark değildi. Bu adam bir i ilginç gösteriler yapar di. Geller, şimdi old çok etkiliydi. Uzun bakışlarının farklılığ Henüz, 24 yaşındayd

Fakat sahnede ya Kırılan ve bozulan b larla yeniden çalıştı duyulmuş muydu? Par kaşığın büküldüğü hiç Metal yüzükler dokun İşte tüm bu gariplikl verici yetenekleri aras

Amerikalı bir araştı

Bu ilginç olaylar, tan macı olan **Andrija** duyuldu. Puharich, New York'tan kalkıp tos 1971 günü Uri Ge kez inceledi.

Puharich'in ilk izlenimleri önemlidir. Araştırmacı öncelikle Geller'in doğuştan "sahne göstericisi" olduğunu düşündü. Ön sıralardaki seyircilerle yakın ilişki kurmayı seviyordu. Sonra, Geller düşünce okuma gösterisine başladı. Gözleri bağlıydı. Seyircilerin bazıları bir karatahtaya, bazı kelimeler yazıyorlardı. Geller'in tahtayı görebilmesi olanaksızdı. Fakat her defasında doğru olarak biliyordu. Genç izleyicilerin tepkileri, heye-

tüm tiyatrolarında sahneye çıktı. Geller'e göre halkın önünde, olağanüstü olayların oluşması sürpriz oluyordu. Halk, gösterilere yardımcı olmayı seviyordu (üstte).

uydu. Fakat Puharich'e aldı.

or
aki gösterisi, Puharich'i seyircilere, bir yüzüğü ağını söyleyerek bir gönüllü istedi. Bir kadın, elbisesinden metal bir halka çıkardı. Seyircilere gösterdi ve avucuna alarak elini sıkı sıkı kapadı.

Sonra, Geller kadının ellerini, kendi ellerinin arasına aldı ve birkaç dakika tuttu. Kadın ellerini açtığında, halka iki parçaya ayrılmıştı.

Gösteriden sonra, Puharich, Geller'le görüşerek, bilimsel testlere katılmasını istedi. Şimdiye kadar uzmanlar, Uri Geller'i ciddiye almamış ve inceleme yapılmasını reddetmişlerdi. Geller, Puharich'in teklifini kabul etti.

Maddeye hükmeden adam

Uri Geller (Bkz. sayfa 419) adındaki İsrailli bir genç, büktüğü metal eşyalar ile bütün dünyada meşhur oldu. Geller'in gerçekleştirdiği bu şaşırtıcı olayların ardında yatan gizem ne? Onun anlaşılmaz gücünün kaynağı nedir?

1971 YAZINDA İSRAİLLİ gençler, yeni bir yıldızdan söz ediyorlardı. Ama bu yıldız bu defa, yeni bir pop şarkıcısı veya bir disk-cokey değildi. Bu adam bir illizyonist ya da sahnede ilginç gösteriler yapan biriydi. Adı **Uri Geller'** di. Geller, şimdi olduğu gibi, o yıllarda da çok etkiliydi. Uzun boyu, fizik güzelliği ve bakışlarının farklılığıyla dikkat çekiyordu. Henüz, 24 yaşındaydı.

Fakat sahnede yaptıkları olağanüstüydü. Kırılan ve bozulan bir saatin, sadece bakışlarla yeniden çalıştırıldığı daha önce hiç duyulmuş muydu? Parmaklarla sıvazlanan bir kaşığın büküldüğü hiç görülmemiş bir olaydı. Metal yüzükler dokunulmadan kırılıyorlardı. İşte tüm bu gariplikler, Uri Geller'in hayret verici yetenekleri arasında yer alıyordu.

Uri Geller, güçlerini 1968'de gösterilerde kullanmaya başladı. Önceleri, okul çocuklarının önünde ve özel toplantılarda gösteri yapıyordu. Sonra, İsrail'in tüm tiyatrolarında sahneye çıktı. Geller'e göre halkın önünde, olağanüstü olayların oluşması sürpriz oluyordu. Halk, gösterilere yardımcı olmayı seviyordu (üstte).

Amerikalı bir araştırmacı ilgileniyor

Bu ilginç olaylar, tanınmış bir psişik araştırmacı olan **Andrija Puharich** tarafından da duyuldu. Puharich, olayları incelemek için New York'tan kalkıp İsrail'e geldi. 17 Ağustos 1971 günü Uri Geller'i Yafa kentinde ilk kez inceledi.

Puharich'in ilk izlenimleri önemlidir. Araştırmacı öncelikle Geller'in doğuştan "sahne göstericisi" olduğunu düşündü. Ön sıralardaki seyircilerle yakın ilişki kurmayı seviyordu. Sonra, Geller düşünce okuma gösterisine başladı. Gözleri bağlıydı. Seyircilerin bazıları bir karatahtaya, bazı kelimeler yazıyorlardı. Geller'in tahtayı görebilmesi olanaksızdı. Fakat her defasında doğru olarak biliyordu. Genç izleyicilerin tepkileri, heyecanlı ve hayranlık doluydu. Fakat Puharich'e göre bu durum normaldi.

Demir halkayı kırıyor

Fakat, Geller'in sonraki gösterisi, Puharich'i şoka uğrattı. Geller, seyircilere, bir yüzüğü dokunmadan kıracağını söyleyerek bir gönüllü istedi. Bir kadın, elbisesinden metal bir halka çıkardı. Seyircilere gösterdi ve avucuna alarak elini sıkı sıkı kapadı.

Sonra, Geller kadının ellerini, kendi ellerinin arasına aldı ve birkaç dakika tuttu. Kadın ellerini açtığında, halka iki parçaya ayrılmıştı.

Gösteriden sonra, Puharich, Geller'le görüşerek, bilimsel testlere katılmasını istedi. Şimdiye kadar uzmanlar, Uri Geller'i ciddiye almamış ve inceleme yapılmasını reddetmişlerdi. Geller, Puharich'in teklifini kabul etti.

Bu karar çok önemli bir anda verilmişti; çünkü, Geller'in geleceği belirleniyordu. Uri Geller, dünyaca tanınan biri olmanın yolunda ilk adımını atmıştı.

Telepati gücü de var

Ertesi gün, Geller, Puharich'in çağırdığı yere tam zamanında geldi. Gücünü kanıtlayacak, Puharich'e yaptığı normalüstü olayların gerçek olduğunu gösterecekti. Geller bir bloknot aldı ve Puharich'e üç sayı düşünmesini söyledi. Puharich 2,3 ve 4 sayılarını seçti. Henüz bloknota birşey yazmamıştı. Sonra Puharich'e bloknotu çevirmesini söyledi. Ardından da 2,3 ve 4 sayılarını söyledi. Geller gerçekten de Puharich'in düşüncelerini kâğıda yazmadan evvel okumuştu.

Geller'in bu yaptığı, akla telepati deneylerini ve olaylarını getiriyordu. Ama henüz olaylar bir açıklama yapabilmek için yetersizdi. Üstelik her olay, yeni yeni tartışmalar getiriyordu.

Geller hokkabaz değil!

Sonraki deneylerde, Geller, bir termometrenin ısı derecesini bakarak yükseltti. Bir pusula iğnesini, düşünce gücüyle hareket ettirdi. Akan bir musluğun vanasını, parmağının ucuyla hareket ettirerek kapadı. Parmağı vanaya sadece değiyordu. Puharich, sonunda Uri Geller'in bir hokkabaz olmadığına karar verdi. Onun olağanüstü bir gücü olduğuna emindi. Bu güç, düşünceüstü bir kaynaktan doğuyordu. Parapsikolojideki adı ise psikokinezi idi.

6 yaşında düşünceleri okuyor

Uri Geller'e göre, gücü daha bebeklik döneminde uyanmaya başlamıştı. Altı yaşındayken annesinin düşüncelerini okuyordu. Bir gün, annesi bir poker partisinden dönmüştü. Geller, dikkatle annesine baktı ve onun oyunda kaç para kaybettiğini söyledi.

Okula başladığı yıl, üvey babası Geller'e bir saat verdi; ama saat sürekli olarak yanlış zaman gösteriyordu. Bir gün Geller, saate

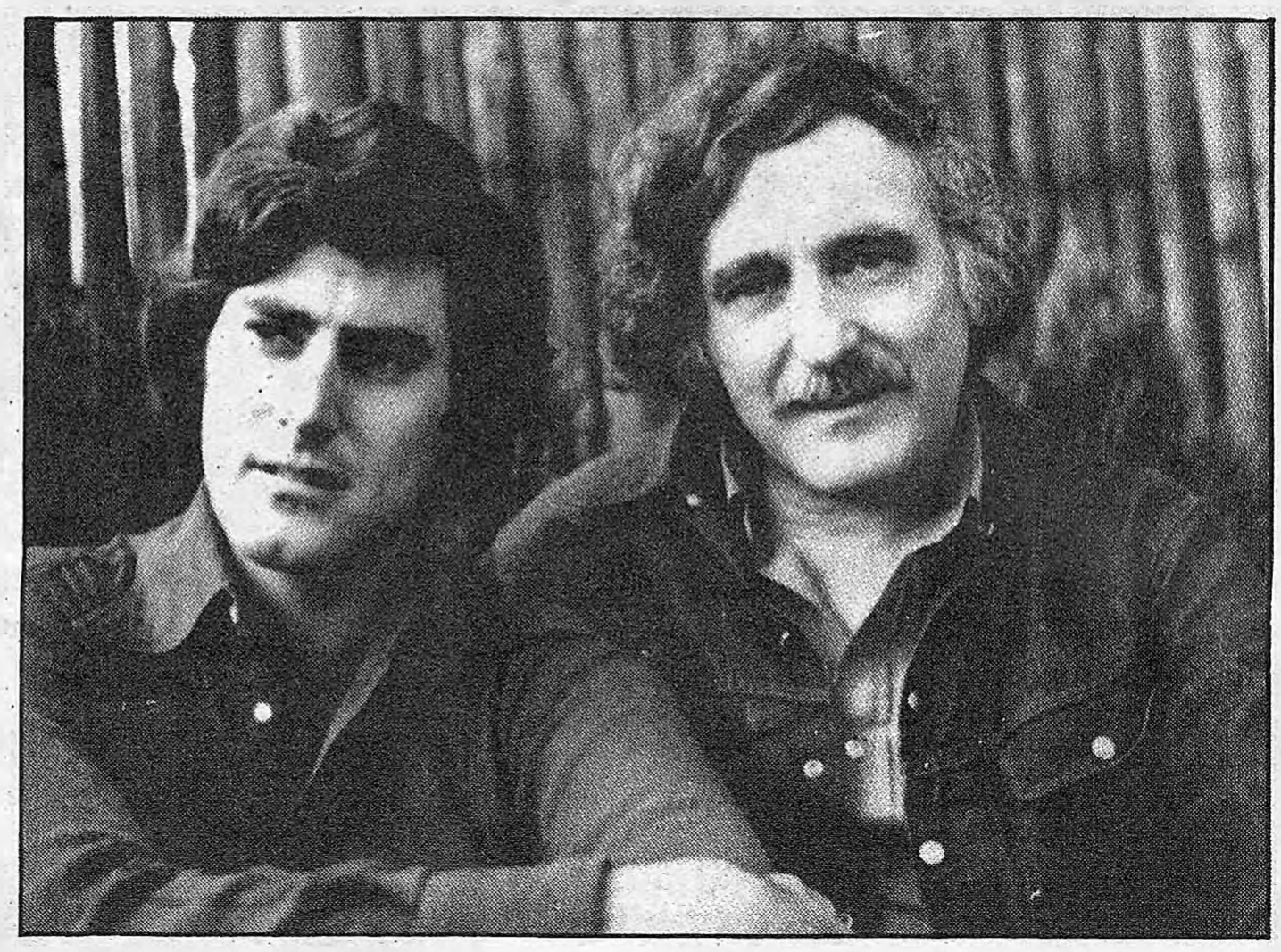

Amerikalı psişik araştırmacı Andrija Puharich, 1970 başlarından sonra Uri Geller'le ilgilendj. Yaptığı çalışmaları 1974'te yayımlandı. Puharich'in iddialarına göre, Geller Dokuzlar'ın habercisiydi. Dokuzlar, evreni kontrol eden dünya dışı canlılardan oluşmuş bir gruptu (üstte).

gözlerini dikip bakmaya başladı. Akrep ve yelkovan çılgıncasına dönmeye başladılar. Bu hızlı dönüş, bir tur atıncaya kadar sürdü. İşte o dönemlerde, Geller, garip bir şeylerin olduğundan kuşkulanmaya başladı. Ama henüz, olayları kontrol edemiyordu. Bir gün, bir lokantada yemek yerken, kaşıklar ve çatallar aniden bükülmeye başladı. Ne Geller, ne de ailesi olanlara bir anlam veremiyorlardı. Hatta Geller ailesi, bir ara çocuklarını bir psikiyatriste götürmeyi bile düşündüler.

Geller 13 yaşına geldiğinde, güçlerinin bazılarını kontrol etmeye başladı. Konsantre olarak, kilitleri kırıyor veya açıyordu. Okulda, sınavlarda kopya çekmeye başladı ama bunu alışılmadık bir biçimde yapıyordu. Kendinden daha çalışkan öğrencilerin, düşüncelerini okuyordu. Gözlerini, seçtiği öğrencinin başının arka tarafına dikiyor ve o anda cevapları görüyordu.

Yüzyılın buluşu mu?

Geller'in geçmişini öğrendikten ve beraberce deneyler yaptıktan sonra, Puharich çok heye-

Uri Geller'e ve onun olağanüstü güçlerine duyulan ilgi 1970'lerde en üst düzeydeydi. Birçok kitap yayımlandı. Kendi yazdığı "Benim Öyküm" adlı otobiyografi 1970'te yayımlandı. Kendisine özel olarak yazdırılan şiirler bu kitapta yer aldı. Müzikler oluşturuldu, plaklar doldurudu (solda).

canlandı. Yüzyılın buluşunu yaptığına inanıyordu. Bilim adamları 1882'de İngiltere'deki Psişik Araştırmalar Kurumu'nun (SPR) başlattığı çalışmalardan bu yana, ruhçular ve medyumlarla çalışıyorlardı. Ortaya atılan iddiaların doğru olup olmadığını araştırıyorlardı. O güne kadar, başarılı olunamamıştı. Hiçbir iddia, göründüğü gibi ya da anlatıldığı gibi sonuçlanmıyordu. Acaba, Geller, tüm bu karanlığı aydınlatacak mıydı? Puharich büyük ümitlerle doluydu. Henüz Geller'in güçleri denenmemişti ama en önemlisi Geller'in deneyleri arzulaması ve hazır olmasıydı. Eğer laboratuvar deneyleri olumlu sonuçlar ortaya çıkarırsa, ruhsal araştırmalar tarihindeki en büyük zafer kazanılacaktı.

Işıkla yıkandığını hissetti

Bu noktada olaylar beklenmedik bir gelişme gösterdi. 1 Aralık 1971 sabahı, Puharich, Geller'i hipnotize etti. Onun gücünün kökeninde yatan görünmez ipuçlarını bulmayı ümit ediyordu.

Puharich, hipnoz altında uyuyan Geller'e, nerede olduğunu sordu. Geller, Kıbrıs'ta bir mağarada bulunduğunu söyledi. 13 yaşındayken ailesinin orada yaşadığını anlattı. Geller, orada uzaydan gelen bir varlık topluluğunun bulunduğunu belirtti. Ama bu konuda konuşmaya henüz yetkili değildi.

Puharich, Geller'i telkinle daha uzak bir zamana götürdü. Bu defa, İbranice konuşmaya başladı. Bu onun ilk öğrendiği dildi. Aynı noktada kalarak anlatmaya başladı. Üç yaşındaydı. Tel Aviv'de bir bahçede yürüyordu. Birden bir ışık parlıyor ve kâse biçimli bir cisim belirerek, başının üzerinde duruyordu. Yüksekteydi ve bir zil sesi duyuyordu. Cisim yanına gelince Uri, ışıkla yıkandığını hissetti ve baygın olarak yere düştü.

"İnsanlığa yardım edecek"

Geller, benzer olayları sayamıyordu. Puharich ve diğer araştırmacılar, başının üzerinde bir yerden gelen bir sesin âdeta onun ağzından konuştuğunu anladılar. Puharich, sesin metalik ve dünyasal olmadığını belirtti. Uri bu sesle, 3 yaşındayken bahçede tanışmıştı. Bedensiz ses konuşmaya devam ediyordu:

"O bizim yardımcımız, insanlara yardım için gönderildi. Biz onu bahçede programladık."

Nedeni çok basitti, çünkü insanlık bir dünya savaşının eşiğindeydi. Bu sonuca bakılırsa, Uri Geller bir felaketi önlemek için programlanmış bir görevliydi.

Şüpheler başlıyor

Fakat Puharich ve diğerleri sesin, Geller'in başının üzerinden geldiğini söylüyorlardı. Mekanik ses, sanki bir bilgisayar tarafından oluşuyordu. Eğer Uri Geller, ilk deneylerde bir aldatmaca yaptıysa, sonraki çalışmalarda da sessiz kalmayacaktı. Bedensiz ses olayı tüm açıklanamayan, esrarlı olayların içinde tek örnek olarak kaldı. Olaylar sonuçta, Puharich'in ümitlerini yıktı. Halbuki Puharich, Geller'in gücünün gerçek olduğundan emindi.

Tüm olanları Puharich bir kitapta topladı: **Uri: Uri Geller'in Esrarı** . Okuyucular inanılmaz olayları kuşkuyla karşıladılar.

Işınlanan çanta

Sonraki dönemlerde, Geller, Puharich'le yeniden hipnoz çalışmalarına girdi. Bu arada garip olaylar oluyordu. Örneğin bir keresinde yanlarındaki teyp birden ince bir hava tabakasının içine girerek kayboldu. Araba motor-

Geller'in güçleri çocukluğunda başladı. Annesinin düşüncelerini okuyor, bakışlarıyla saatleri etkiliyordu. Kaşık ve çatallar bükülüyor ya da kırılıyordu. Ama ailesi bu olaylardan endişelendi ve bir psikiyatriste başvurmayı düşündü (altta).

ları birden, kendiliğinden çalışıyor veya duruyorlardı.

En önemli olay, çanta olayıydı. Puharich'in evrak çantası, New York'taki evinden kaybolarak, Tel Aviv'de ortaya çıktı. Bu tam anlamıyla bir ışınlama olayıydı.

Uçandaire kovalıyor

Geller ve Puharich bir gün askeri üsse gittiler. Askerlere bir gösteri yapılacaktı. Kırmızı bir ışık tarafından yol boyunca izlendiler. Fakat onların aracına refakat eden askeri aracın içindekiler ışığı göremediler. Sadece Geller o ışığı görüyordu. Uzay aracı olduğunu düşündüğü bu ışıkların fotoğraflarını da çekti.

Dokuzlar kim?

Olanlar bir şaka mı, yoksa bir tür hokkabazlık mıydı? En azından Puharich, bir sahtekârlık olmadığına inanmıştı. Birkaç yıl önce, bir

"ruh", ona mesajlar veriyordu. Bu esrarengiz kaynak kendisine Dokuzlar adını veriyor ve dış uzaydan olduğunu söylüyordu. Hipnotik seansların birinde, Puharich, Geller'e, konuşan sesin Dokuzlar'a ait olup olmadığını sordu.

Başka bir boyuttan mı?

Geller, evet, diye cevap verdi. Puharich'in bir diğer sorusu, uçandairelerle ilgiliydi. 1947'de **Kenneth Arnold**'un gördüğü ilk uçandaire olayının (Bkz. sayfa 12) ardında yine Dokuzlar mı vardı? Bu sorunun cevabı da evet idi. Gizemli ses, Puharich'e, Dokuzlar'ın başka bir boyuttan geldiklerini anlatıyordu. "Spektra" adında bir uzaygemisinde yaşıyorlardı. Binlerce yıldır, dünyayı gözlüyorlardı. 3000 yıl önce Güney Amerika'ya yerleşmişlerdi. Yaşadıkları yerin dünyaya olan uzaklığı 53.069 ışık yılıydı. Kendi varoluşlarıyla, dünya gezegeninde yerleşim başlamıştı. Kısacası Dokuzlar, yani uzaylılar, insanlığı eğitip, yol göstermişlerdi.

Bu fotoğraf, 4 Kasım 1972'de Uri Geller tarafından çekildi. Geller o anda, bir uçakla Londra'dan, Münih'e gidiyordu. Uçandaireler, Geller'in fotoğraf makinesinin önünde durmuşlardı. Sonra, ona resim çekmesi için sinyal verdiler. Geller, gökte bir şey görmedi ama çeşitli çekimler yaptı. Film banyo edildiğinde fotoğrafta beş cisim olduğu görülüyordu. Bunlar uçandaireye benziyorlardı (üstte).

Şöhret ve parayı seçiyor

1972 başlarından sonra Geller, tüm olağanüstü olayları kendisi ortaya koymaya başladı. Puharich'le arası açıldı. Puharich'in arzusu Uri Geller'in güçlerini, bilimsel alanda ortaya koyarak kanıtlamaktı. Puharich'e göre Uri Geller, bilim dünyasına ruhsal dünyanın varlığını ve gücünü kanıtlayacaktı. Ama, Uri bu yolu seçmedi, şöhreti ve zenginliği seçti. Dokuzlar'la ilgili şaşırtıcı bilgiler görüldüğü kadarıyla, Uri Geller'in amacını bozacak gibiydi. Bilimsel çalışmalarla ve laboratuvar testleriyle ilgili her şeyi fırlatıp attı. Nisan 1972'de Puharich, New York'a geri döndü, birkaç hafta sonra İsrail'e dönecekti. Geller'in ruhsal güçlerini, Almanya'da ortaya koymasını planlamıştı. Almanya turnesini, profesyonel bir menajer yönetecekti.

Esrarengiz bir mektup

Geller, Almanya gezisini yalnız yapabilirdi. 1 Haziran 1972'de evine döndüğünde, paspasın altında, Puharich'in bir mektubunu buldu. Mektupta, Puharich üç ay için Amerika'yı terk edemeyeceğini yazıyordu, Geller'le sonra buluşacaktı.

Bunun üzerine Uri, Roma'ya gitti. Sonra Münih'e geçerek, Puharich'e telefonla gecikmenin nedenini sordu. Puharich'in cevabı işleri iyice karıştırdı. Çünkü Uri'ye böyle bir mektup yazmadığını söylüyordu. İkisi de şaşkındı. Ama mektup ortada yoktu. Çünkü Geller'in söylediğine göre, uçaktayken mektup, gömleğinin cebinden yok olmuştu. Geller'e göre bunu metalik sesin sahibi yapmıştı.

Açıklama ne olursa olsun, mektup olayı Puharich'in Amerika'da kalmasını sağladı. Ona göre Dokuzlar böyle istediler. Puharich Amerika'nın en seçkin bilim adamlarına, Uri Geller'i tanıtma görevini üstlendi. Bu arada ise, Puharich'in himayesindeki Geller, Almanya'daki ilk normalüstü deneyler gösterisine çıkmıştı. Artık olağanüstü yetenekleriyle çok geniş bir kitlenin dikkatini çekmeye başlamıştı.

Bilim adamlarının soruşturmalarında, Uri Geller'in tuhaf güçlerine ne oldu? Sayfa 773'te.

Sahte hayaletlere dikkat !

Hayaletler konusunda ciddi, kapsamlı bir araştırma yapmak, vakit alan, oldukça yorucu bir iş. Hayalet olaylarıyla ciddiyetle ve iyi niyetle ilgilenenlerin yanı sıra, halkın bu konudaki merakını sömürerek bu yoldan kâr sağlamayı amaçlayanlar da var. Aşağıdaki yazıda her iki türe ilişkin örneklere yer veriliyor.

İNSANLIK TARİHİNİN en eski dönemlerinden bugüne kadar, hayalet olaylarının insan bilincinde uyandırdığı merak, tüm çekiciliğiyle halen sürüyor. Dünyanın hemen her yerinde rastlanan hayalet olaylarının belirgin bir ortak yanı var. Hayaletler kendilerine belli mekânlar seçiyorlar ve aynı mekânlarda görünmeyi alışkanlık ediniyorlar.

Bu tür mekânlardan biri de İngiltere'nin Essex ve Suffolk bölge sınırı üzerindeki Borley'de bulunuyor.

Bir "hayalet avcısı"

Hayaletler, Borley'de bulunan bir dini okulun yöneticisine ayrılmış lojmanda sık sık görünüyorlardı. 1929'da yöreye yerleşmiş birinin açıklamasından sonra, birçok kişi olayla ilgilenmeye başladı. Fakat içlerinde olayın üzerine en çok giden, **Harry Price** idi. Price, yaşamı boyunca bu tür olaylarla ilgilenmiş, konuyla ilgili birçok kitap yazmış, basında çalışmaları yayımlanmış -kendi deyimiyle- bir "hayalet avcısı" idi.

Borley Din Okulu lojmanının yıkıntılarında bir tuğla, havada uçarken, Life dergisi fotoğrafçısı tarafından saptandı. O anda orada olan Harry Price, sonradan bu fotoğrafın Borley'deki bedensiz varlıkların faaliyetinin bir kanıtı olduğunu, fotoğraf çekildiği sırada yandaki duvarın ardında inşaat malzemelerini ayıran bir işçinin çalıştığından söz etmeksizin yazmıştı (altta).

Sahipsiz ayak sesleri

Price'ın Borley'e geldiğinde karşılaştığı manzara kesinlikle bir hayaleti çağrıştıran türdendi. Ansızın ziller çalmaya başlıyordu. Karanlıkta tuhaf ışıklar çakıyor, havada taşlar uçuşuyordu. Sahipsiz ayak sesleri duyuluyor, duvarlara ne zaman ve kim tarafından yazıldığı anlaşılamayan esrarengiz yazılar yazılıyordu. Hatta kahverengi bir kâğıda sarılı bir kurukafanın çevrede dolaştığı, Borley'liler tarafından söyleniyordu.

Kesik başlı keşiş

Borley halkına göre, okul lojmanının yerinde eskiden bir manastır vardı. Bu manastırın da şöyle bir hikâyesi vardı: Manastırda yaşayan bir keşişle, hemen yandaki rahibeler okulundan genç bir rahibe birbirlerine âşık olmuşlardı. Konumları gereği başka türlü kavuşmalarına imkân olmadığından, birlikte kaçıp evlenmeye karar verdiler. Ancak bunu başaramadan yakalandılar. İkisi de idam edildi. O günden bu yana rahibeyle keşişin hayaletleri ve kaçmak için kullandıkları fayton, çevrede görünüyor. İşin ilginç yanı, idamda başı vücudundan ayrılan keşiş, başsız olarak dolaşıyor. Bu durum kahverengi kâğıda sarılı kurukafanın bir açıklaması olabilir.

Yüzyıllık kayıtlar...

Hayaletler, yüzyıllar öncesinden bugüne

insanların karşısına çıkıyorlar. İnsanlar da her zaman onların sırrını çözmek istediler. Bu konudaki çalışmalar, İngiliz Psişik Araştırmalar Kurumu (SPR)tarafından inceleniyor. Bu çaba öyle yoğun ki, bu kayıtların birikiminden hayalet olaylarını içeren yıllıklar oluşuyor. Tüm hayalet olayları taşıdıkları çekicilik nedeniyle hemen kabul gören ve inanılan türde olaylar. Ancak Price, bu yıllıklarda yer alan olaylar içinde, Borley'de yaşananların en inanılır olduğunu iddia ediyor.

İnanmayanlar da var

SPR üyelerinden bir grup, Price'la aynı görüşü paylaşmıyorlardı. Nitekim, 1956'da Borley olayını inceden inceye araştırıp sonuçta reddettiklerini belirten bir rapor yayımladılar. Gerekçeleri, Borley'de yaşanmış normalüstü bir olaya ilişkin geçerli kanıt bulunamayışıydı.

Hatta Price'a inanan bazı arkadaşları bile şüpheye düştüler. Çünkü onun, olayın ardındaki gerçekleri sağlıklı olarak araştırmadığını, ama heyecan yaratacak, ilgi toplayacak safsata ile daha çok ilgilendiğini öne sürdüler. Price'ın eksikliği, ciddi bir hayalet avcısının yapması gereken sıkı araştırmayı yapmaksızın, olayın heyecan verici yanına tutunup, yüzeysel yaklaşmasıydı.

Sahtekârlık suçlamaları

Price'ın tavrına tipik bir örnek de **Life** dergisi muhabiri **Cynthia Ledsham** tarafından verildi. Cynthia, 1944'te Price ve bir fotoğrafçıyla birlikte Borley'e gitti. 1939'da yanmış olan okul lojmanı, yıkıntı halindeydi. Fotoğrafçı bir taş atımlık mesafeden binanın resmini çekti. Daha sonra basılan fotoğrafta, havada uçan bir tuğla görülüyordu. Price bunun, bir bedensiz varlık tarafından hareket ettirilen bir cismin, çekilmiş ilk fotoğrafı olduğunu iddia etti.

Uçan tuğla

Ancak, fotoğrafçı daha sonra, SPR grubuna bir itirafta bulundu. Yıkıntı halindeki binadan, kullanılır nitelikteki inşaat malzemeleri toplanıyordu. Fotoğraf çekildiği sırada, yan taraftaki duvarın arkasında bir işçi çalışıyordu. İşçi, yıkıntılardan tuğlaları ayıklıyor, düzenli aralıklarla fırlatıp bir araya yığıyordu. Bunlardan yanlış yöne fırlatılan bir tanesi o anda fotoğraf karesine girmişti. Bu itiraf üzerine Cynthia da, dergisinde Price'ı hokkabazların en utanmazı olmakla suçladı.

Sahte bir hayalet

Böylece, Price'ın hayalet olayı hakkındaki açıklaması da en azından yıkılmış lojman binası kadar zedelenmişti. Üstelik lojmanın, manastırın eski yerine kurulmakta olduğu da sıkı bir araştırmayla ortaya çıktı. Bir gazete muhabirince rahibe olayı da açıklandı. Rahibenin hayaleti sanılan görüntü, aslında civar evlerden birinde çalışan bir hizmetçi kızdı.

29 Aralık 1972'de Florida' daki bir bataklığa düşerek parçalanan Eastern uçak şirketine ait 401 sefer sayılı uçak, kazadan sonra görülüyor (sağda). Mürettebattan ölen iki kişi. Pilot Bob Loft'un (sağda) ve diğer görevli Don Repo'nun (sağda altta) hayaletleri daha sonra bir başka Eastern Tri-Star uçağının (sağda üste) uçuşları sırasında görüldüler.

Televizyon yoluyla hayalet araştırması

1964'te İngiliz Anglia Televizyonu, bir belgesel film hazırladı. Film, İngiltere, Norfolk'taki Morley Old Hall adında 16. yüzyıldan kalma bir malikâneyle ilgiliydi. Bu malikânenin perili olduğu iddiaları vardı. Bir hayalet avcısı olarak **Anthony Cornell**'ın (altta, sağda) nasıl çalıştığı filme alındı. Bir gece çalışmasından sonra, hayaletin göründüğü söylenilen odada, kendisiyle bir görüşme yapıldı. Röportajı **Michael Robson** yapıyordu. Cornell, hayalet olayını açıklayabilmek için elinde çok az bir kanıt olduğu kanısındaydı. Görüşmenin TV'de yayımlanmasından sonra 5 kişi televizyona başvurdu. Filmde, Cornell ve Robson'ın yanında, ayakta duran, örtülere sarınmış bir keşiş gördüklerini söylediler. Robson, bunun üzerine filmi tekrar izledi ve hiçbir şey göremedi. Ama yine de programı tekrar yayımlanmaya karar verdi. İzleyicilerden, herhangi bir şey görürlerse TV'ye yazmalarını rica etti. Tam 27 izleyiciden cevap geldi. Bunlardan 15'i, bir keşiş ya da bir papaz gördüklerini söylüyorlardı. Bir tanesi gördüğü şeklin pelerinli bir kadın olduğunu, bir diğerinin ise örtülere sarılı bir kurukafaya ait olduğunu iddia etti.

İzleyicilerden gelen mektuplar okundukça kesin işaretlere, ortak noktalara rastlandı. Bu, doğru iz üzerinde olduklarını gösteriyordu.

Anthony Cornell'ın isteği üzerine durum, psişik araştırmacıların ilgisine sunuldu. Bu araştırmacılar şunları öne sürdüler: Televizyon ekranının loş ışığı ve film başlayınca insanı saran atmosfer, insanın kendini şartlamasıyla da birleşince, filmin geri kalan kısmında hayal gibi görüntülerin algılanmasına yol açıyordu.

Fakat tanıkların büyük bir çoğunluğu, işaretler belirsiz de olsa, şekli gördükleri konusunda esaslı bir fikir birliğine vardılar.

Kız, bir kötü ruh tarafından ele geçirilmişti. Onun faaliyetlerine sahne oluyordu. Çevrede dolaşması bu yüzdendi. Price, asıl bu olayla ilgilenmeliydi. Gazeteye göre o, bu olayı daha geniş çapta ilgi toplayacak bir hayalet öyküsü için kullanmıştı.

Ne yapmalı?

Günümüzde böylesi olaylar sürüp giderken, gerçek bir hayalet avlayabilmek için ne yapmak gerekir? İdeal dünyayla ilgili bir araştırma yapmak için somut öğeler, sermaye, ekip ve donanım yeterli olabilecek mi? Cinayet peşindeki bir polisin yöntemlerini kullanarak ya da mutfağa dadanmış hamamböcekleriyle mücadele edercesine hayaletleri yakalamak mümkün müdür? Cevap, hayırdır. Bu yöntemlerin hayalet olaylarını tam olarak açıklamada yetersiz oldukları belirtiliyor.

Sonuçta bu çalışmalar hayalet olaylarıyla özel olarak ilgilenen bireysel araştırmacılara bırakıldı. Bu kişiler, bizzat yaşadıkları deneyimleri sıcağı sıcağına kayıt ediyorlardı. Zaten bu işin umulabilecek tek olumlu yanı da buydu. Araştırmalar bu şekilde sürerken, 1970'lerde patlak veren bir olayla dağılmış olan ilgi, yeniden canlandı. Amerikan Havayolları'na ait birkaç jumbo jet uçağında hayaletler görünüyordu.

Uçaklarını terk etmiyorlar...

1972 Aralık'ında Eastern uçak şirketine ait

401 sefer sayılı Tri-Star uçağı düşerek Florida'da bir bataklığa gömüldü. Kazada 101 kişi öldü. Ölenler arasında pilot **Bob Loft** ve uçuş mühendisi **Don Repo** da vardı. Enkaz halindeki uçaktan, kullanılabilir durumda olan parçalar, başka Tri-Star'ların yapımında kullanıldı. Bu uçaklar seferlerine başladıklarında, mürettebat ve içindeki yolcular, Loft ve Repo'nun hayaletlerinin uçakta dolaştıklarına tanık oldular. Bu olay birçok kez yaşandı. Pilot ve uçuş mühendisi artık parçalanmış uçaklarına âdeta bir saygı ziyaretinde bulunuyorlardı.

Tanıklar hemen tanıdılar!

Tanıklara hayaletler tarif ettirildi. Aralarında Loft ve Repo'yu hayattayken tanımayanlar da vardı. Tanıyanlar, hayaletlerin aynen hayattaki görüntülerine uyduklarını söylediler. Tanımayanlara da çeşitli fotoğraflar gösterildi. Onlar bile Loft ve Repo'nun fotoğraflarını diğerlerinden hemen ayırt ettiler.

Bu olayla havayolları camiasında hayaletlerin görünmesi, aşina bir olay haline geldi. Hatta Amerikan Uçuş Güvenliği Kurumu'nun 1974'te yayımladığı bülteninde bu olaya da yer verildi.

Örtbas edilmek isteniyor

Yazar **John G. Fuller,** olayı incelemek istedi. Bu amaçla havayollarından yardım istedi. Fakat havayolları ortaya bir sürü zorluk çıkardı. Hatta, elemanlarını bu konuda konuşacak olurlarsa bir ruh doktoruna göndermekle tehdit etti. Eğer havayolları bu araştırmaya destek olsaydı ortaya mükemmel sonuçlar çıkabilirdi. Ama ticari kaygılarından ötürü buna destek olmadı, açıkça engelledi.

Hayaletler anlaşılabilecek mi?

Konuyla ilgili hemen hemen tüm araştırmacıların tek dileği, bundan sonraki hayalet olaylarının Loft ve Repo olayı kadar belirgin olması. Kararlı ve ciddi araştırmacılar bir gün bu konuda henüz bilinmeyen noktalara kesin bir ışık tutabilirler.

Hayaletler nasıl araştırılır ve onlardan nasıl kurtulunur? Sayfa 810'da.

Rüya ile gelen buluşlar

Zihinsel etkinliğin uyku sırasında olağanüstü bir şekilde arttığı belirtiliyor. Bilim adamlarının ve sanatçıların rüyalarında gördüklerine dayanarak buluşlar yaptıkları ve eserler verdikleri biliniyor. Aşağıdaki yazıda bu tür olaylar ve işlevleri ele alınıyor.

ÇOĞU ARAŞTIRMACI, RÜYALARIN sadece geleceği açıklayan olaylar olmadığı görüşünde birleşiyorlar. Rüyaların aynı zamanda günümüz dünyasıyla ilgili birçok gerçeği de bildirdiğine inanılıyor. Birçok bilimsel buluşun, gerçekleşmeden önce rüyada görüldüğü biliniyor. İşte bu tür bilimsel buluşlardan biri, kimya alanında çığır açacak bir buluş olarak tanımlanıyor.

1863'te genç ve yetenekli bir Alman bilim adamı olan **August Kekule,** bir kitap yazdı. İki ciltten oluşan bu kitap, kimyada "aromatik bileşikler" adıyla bilinen, yapısında bir ya da birden çok benzen halkası olan bileşiklerin kimyasal yapısıyla ilgiliydi. Bilindiği gibi, aromatik bileşikler hidrojen ile karbondan oluşurlar ve kömür katranından elde edilirler.

Herhangi bir bileşiğin en küçük parçasına molekül denir. Bir molekül atomlar kümesinden oluşur. Bu kümeler de "değerlik bağları" adı verilen çengellerle birbirlerine bağlanırlar ve öyle gösterilirler. Her atomun değerlik bağları sabit ve küçük bir sayıdan oluşur. Sözgelimi, karbonun değerlik bağları dört adet, hidrojenin ise bir adettir.

Kekule, uzun araştırma ve çalışmalardan sonra, karbon atomlarının zincirleme oluşumlarının nasıl gerçekleştiğini ortaya koydu. Bu zincirleme oluşum karmaşık yapılı moleküllerin en temel özelliklerinden biridir. Bunun yanı sıra, Kekule, atomların ikili ya da üçlü halkalarla da bağlanabildiğini de kanıtladı. Böylece kimyada o zamana kadar pek bilinmeyen bir konuya da açıklık getirmiş oldu.

Bir molekülün yapısı genellikle değerlik bağının o atomun yapısıyla olan ilişkisi incelenerek açıklanırdı. Fakat anlaşılamayan bir nokta vardı. Dört değerlik bağına sahip 6 karbon atomu ile bir değerlik bağına sahip 6 hidrojen atomu nasıl oluyordu da birbirlerine bağlanıyorlardı? İşte bu sorun ancak aromatik bileşiklerin en basiti olan benzenin bir bileşimi ile açıklanabilirdi. Fakat Kekule bunu bir türlü kanıtlayamıyordu.

Rüyasındaki yılan sayesinde

Kekule çözümü düşünedursun, bir gece tatlı tatlı uyurken bir rüya gördü. Daha doğrusu uyku ile uyanıklık arasındaydı. Rüyasında bir benzen molekülü gördü. Tıpkı bir yılana benziyordu. Derken, birden yılan kıvrıldı, bir daire oluşturdu ve kuyruğunu yuttu. Kekule hemen uyandı. Aylardır zihnini kurcalayan sorunu, rüyasındaki "yılan" sayesinde çözmüştü.

Eğer karbon atomları ortada bir daire oluşturur ve hidrojen atomları da dışarıdan bunları kuşatırsa, her ikisinin değerlik bağları en uygun şekilde birbirlerine bağlanacaktı. İşte kimyanın en önemli ilgi alanlarından biri olan "halka bileşenler" konusu böylece ortaya kondu. Bu da Almanya'da suni boya sanayiinin kurulmasının ve bu konudaki ilerlemelerin başlıca nedenini oluşturdu.

Otto Loewi, başarılı bir Alman bilim adamıydı. Kendini insan bedeninin kimyasal yapısını incelemeye adamıştı. İncelediği en önemli konulardan olan, sinirlerin adaleler üzerinde nasıl bir işlevi olduğu problemini bir rüyasında çözebildi (sağda).

Şeytanla bir anlaşma

18. yüzyılda İtalya'nın en ünlü kemancılarından biri olan **Guisseppi Tartini**, rüyasında şeytan ile bir anlaşma yaptığını öne sürüyordu. Rüyadaki şeytan, kemanıyla Tartini'nin o zamana kadar hiç duymadığı mükemmellikte bir parça çalıyordu. Tartini sabah uyanır uyanmaz parçayı hatırlamaya çalışarak hemen notaya döktü. Bestelediği sonatın adına da "Şeytanın Titrek Sesi" koydu. Tartini'ye göre sonatın ana müziği tamamen rüyasındaki şeytanın çaldığı müzikten alınmıştı. Sonuçta bu sonat ona dünya çapında bir başarı kazandırdı.

Bir diğer önemli buluş

August Kekule'in rüyası gibi bir başka rüya da, bilim dünyasının en önemli buluşlarından birinin gerçekleşmesine neden oldu. Alman psikolog **Otto Loewi,** hayvanların sinir sistemlerinden yayılan sinyaller ile ilgili uzun yıllar süren çalışmalar yaptı. Loewi'den yaklaşık 20 yıl önce bu konuyla ilgili bilim adamlarının çoğu, hayvanların sinir sistemlerinden yayılan bu sinyaller ile bazı kimyasal süreçler arasında yakın ilişkiler olduğunu düşünüyorlardı. Fakat bu konuya ilişkin pek elle tutulur bilgiler edinilememişti. Bu sorunu çözümleyen de Loewi'nin gördüğü bir rüya oldu. Loewi şöyle anlatıyor:

Yazdıklarını çözemiyor

"1921 yılının Paskayla Günü'nden bir gece önce uykudan uyandım. Işığı açtım ve başucumdaki not defterime birşeyler yazdım. Sonra tekrar uyudum. Sanırım o sırada saat sabahın altısı idi. Ertesi gün, not defterime tüm gece boyunca, ne olduğunu anlayamadığım bir şeyler yazdığımı fark ettim. Ertesi gece saat 03.00'te rüyanın devamını gördüm. Rüyada bir çizim vardı.

Çizimde, 17 yıl önce ortaya attığım kimyasal süreçler teorisine ilişkin bir bilgi vardı. Uzun zamandır hayvanların sinir sistemlerinden yayılan sinyallerin kimyasal bir işlevi olduğunu düşünüyordum. Bunu rüyamda da somut bir şekilde görmüştüm. Hemen uyandım ve laboratuvara koştum. Rüyadaki çizime dayanarak bir kurbağanın kalbi üzerinde bir deney yaptım. O gece elde ettiğim sonuçlar ile yıllardır üzerinde çalıştığım teorimi kanıtlamış oldum."

Sanatçılarda da rastlanıyor

Çeşitli sanatçılara ve bilim adamlarına rüyada ilham geldiği bilinen bir olay. Sözgelimi, ünlü Alman şair, bilim adamı ve düşünürü **Wolfgang von Goethe,** birçok bilimsel sorunu rüyasında çözdüğünü belirtiyordu. En güzel şiirlerini ise rüyalarında yazdığını söylüyordu.

Fransız seramik sanatçısı **Bernard Palissy,** en güzel eserlerini, rüyalarında gördüğü tasarımlara dayanarak ürettiğini söylüyordu. Yine bir Fransız olan besteci **Charles Nodier** ünlü eseri **Lydia** 'yı rüyasında besteledi.

Samuel Taylor Coleridge de ünlü şiiri **Kubilay Han'** ın tümünü rüyasında gördü. Uyandıktan sonra gördüklerini kâğıda geçirmesi sabaha kadar kadar sürdü. Fakat onu ziyaret eden bir arkadaşı konsantrasyonunu bozdu ve şair, rüyanın son bölümünü unuttu!

Şair Samuel Taylor Coleridge, ünlü şiiri Kubilay Han'ın mısralarını rüyasında gördü. Fakat şiirin son bölümünü bir türlü hatırlayamadı (üstte).

Buhar motorunun mucidi James Watt. Bir yağmur rüyası sayesinde, tüfek saçmasının en ideal şekilde nasıl yapılacağını buldu. Erimiş kurşun yüksekçe bir yerden aşağıdaki su dolu havuza ya da küvete atılıyordu. Kurşun parçacıkları düşerken mükemmel bir küre şeklini alıyorlardı (altta).

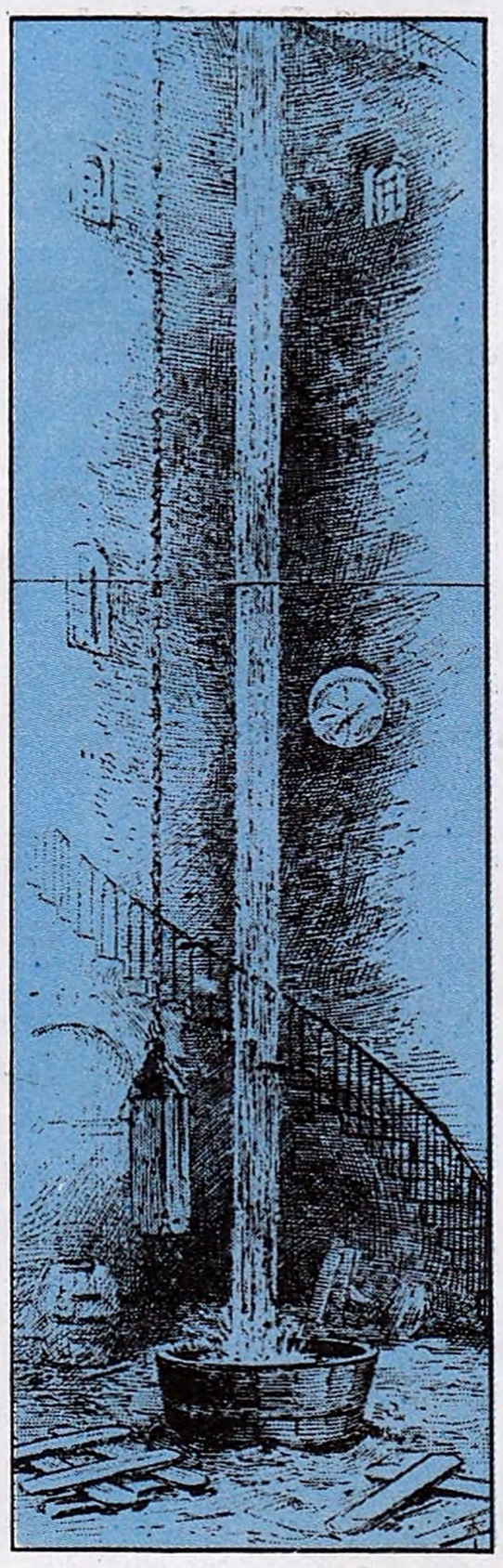

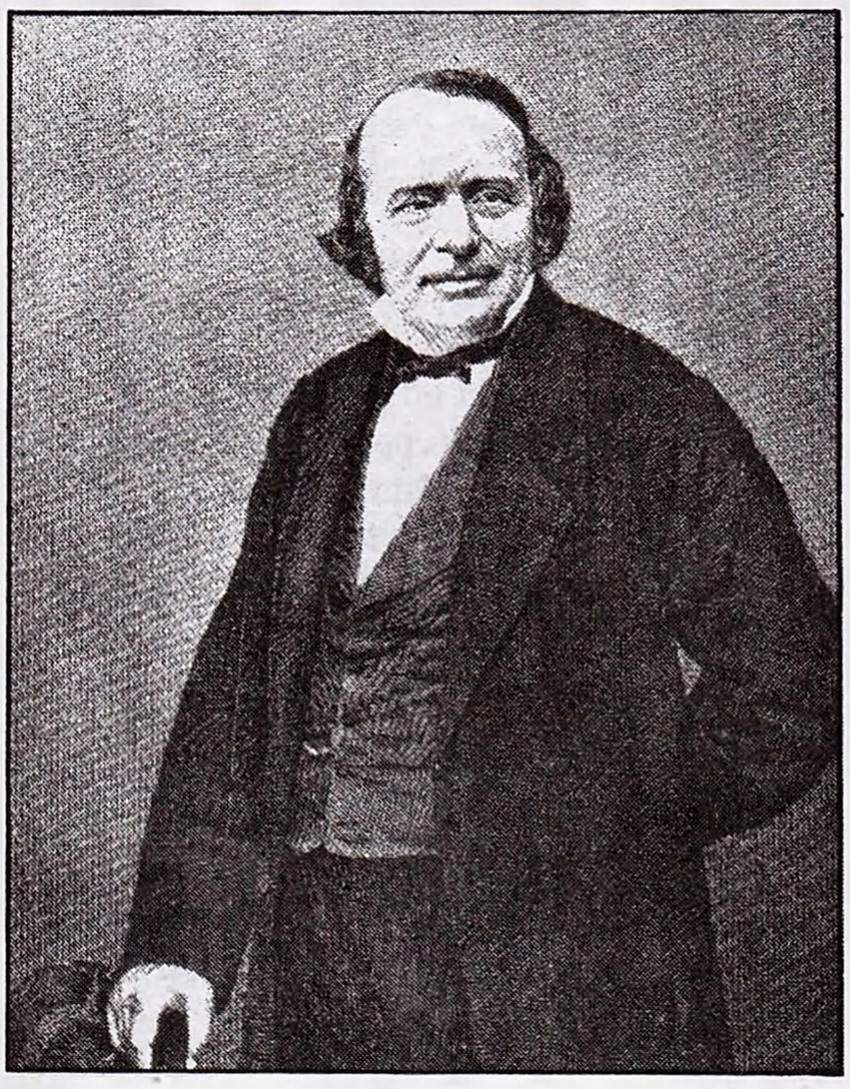

"Yaratıcı yetenek" olabilir mi?

Bu tür olayları inceleyen bazı kişiler, bunların insan zihninin alışılmışın dışında bir yaratıcı yeteneğin işlevi sonucunda ortaya çıktığını öne sürüyorlar. Onlara göre bu yaratıcı yetenek uyku sırasında, uyanıklık halinden daha etkin bir işleve sahip. Fakat öyle olaylar var ki, o kişinin zihin yapısı, ilgi alanı ve bilgi düzeyi ile onun bu "yaratıcı yeteneği" (eğer varsa) arasında hiçbir benzerlik yok. Sözgelimi, rüyasında bir katili, onu hiç görmediği halde tüm ayrıntılarıyla tanımlayanlar var. Bu tür örneklerin çokluğu karşısında "yaratıcı yetenek" görüşü oldukça zayıflıyor.

Fosili çözemiyor

19. yüzyılın İsveçli paleontoloğlarından **Louis Agassiz**'in buluşları bu şekilde yorumlanabilir. Agassiz incelemelerin birinde bir taşın üzerindeki karmaşık ve belirsiz izlerden bir balık fosilinin yaşını ve yapısını tahmin etmeye çalışıyordu. Taşın üzerinde birtakım izler vardı ama bunlar kesik kesikti ve bir bütünlük oluşturmuyorlardı. Tam o günlerde bir rüya gördü. Rüyasında, balık bir türlü anlaşılamayan tüm ayrıntılarıyla karşısındaydı. Uyandığında gördüklerini bir yere kaydedemeden her şey zihninden silindi gitti. Agassiz, belki bir şeyler hatırlarım umuduyla fosili tekrar inceledi. Fakat zihnini ne kadar zorladıysa da bunu başaramadı.

Aynı rüyayı üst üste görüyor

Ertesi gece aynı rüyayı tekrar gördü. Ancak uyandığında yine hiçbir şey hatırlamıyordu. Üçüncü gece, bu kez başucuna bir kâğıt ve kalem koyarak yatağına yattı. Bu kez başardı. Balık tekrar belirince, zaten bilinçaltı balığı çizmeye yönelik olarak şartlandığı için hemen uyandı. Yarı uykulu bir durumda tüm ayrıntıları kâğıda çizdi. Ertesi gün, bu çizim onu hiç etkilemedi. Çünkü ayrıntılı bir çizim değildi, bir balığa ise hiç benzemiyordu. Tıpkı taşın üzerindeki belli belirsiz çizgiler gibi bu da hiçbir şey ifade etmiyordu.

Sonunda çözmeyi başardı

Daha sonra fosilin yanına gitti. Elindeki

kâğıdı bir tür rehber olarak kullanıp fosil ile karşılaştırdı. İşte ne olduysa o anda oldu. Taşın üzerinde eksik olan hatlar kâğıda çizilmişti. Kâğıtta olmayanlar ise taşın üzerindeydi. Böylece ikisi bir araya gelince balığın özgün biçimi ortaya çıktı.

Rüyasındaki rahip

Benzer bir olay da profesör **Hilprecht**'in başından geçti. Profesör, Babillilerden kalma iki akik taşın üzerinde yazılı olan sözcüklerin ne anlama geldiğini çözmeye çalışıyordu. Bir gece uzun zamandır olduğu gibi yine saatlerce taşların üzerindeki sözcükleri çözmeye uğraşmış, başaramadan uyuya kalmıştı. Rüyasında ince uzun boylu bir rahip gördü. Rahip onu bir tapınağın içindeki hazine odasına götürdü. Hazine odası çok alçak tavanlı, penceresiz bir yerdi. Odada büyük bir sandık vardı. Yere ise, akik ve lacivert taşı parçaları saçılmıştı.

Rahip yol gösteriyor

Rahip profesörle konuşmaya başladı: *"Bir zamanlar Kral* **Kruigalzn** *(M.Ö. yaklaşık 1300' lerde) Bel Tapınağı'na çok sayıda akik ve lacivert taşı gönderdi. Bunların arasında yine akikten silindir şeklinde bir adak taşı da vardı. Bunun üzerine biz rahipler, Tanrı* **Ninib** *için bir çift akik küpe yapmaya karar verdik. Fakat elimizde, küpe yapmak üzere işlenebilecek hiç akik taşı yoktu. Biz de silindir şeklindeki adak taşını üçe ayırdık. Bir parçasından küpeleri yaptık. Diğer iki parça da sendekilerdir. Eğer bunların tümünü bir araya getirip o silindir şeklini oluşturabilirsen uzun zamandır çözmeye çalıştığın o sözcükleri bulacaksın."*

Profesörün karısı, eşinin o gece birden sıçrayarak uyandığını ve, "buldum, buldum!" diye sevinçle bağırarak taşların yanına koştuğunu hiç unutamadığını belirtiyor.

Psikometri olabilir, deniyor

Acaba olay sadece profesörün bilinçaltından mı kaynaklandı? Yoksa gerçekten Babilli rahibin ruhuyla mı görüştü? Tüm bunlara ek olarak üçüncü bir olasılık daha öne sürülebilir. Profesör farkında olmadan bir psikometri olayı yaşadı. Psikometri parapsikolojinin en ilginç alanlarından biridir. Buna göre, duyarlı bir kişi bir cismi ellerinin arasına aldığında ya da başının üzerinde tuttuğunda, o cismin geçmişine ilişkin birtakım vizyonlar ya da sezgiler algılayabilir.

Belki de profesör bu tür bir olay yaşadı ve taşlardan edindiği bilgi uyku sırasında bilinçaltından bilincine çıktı.

Bernard Palissy, Kral 9. Charles zamanında yaşamış en başarılı Fransız seramik sanatçılarından biriydi. En güzel eserlerinden birinin tasarımını rüyasında görmüştü (üstte).

İsveçli paleontolog Louis Agassiz'in 3 gece boyunca gördüğü rüya, bir balık fosili üzerindeki yazıyı çözmesini sağladı (solda).

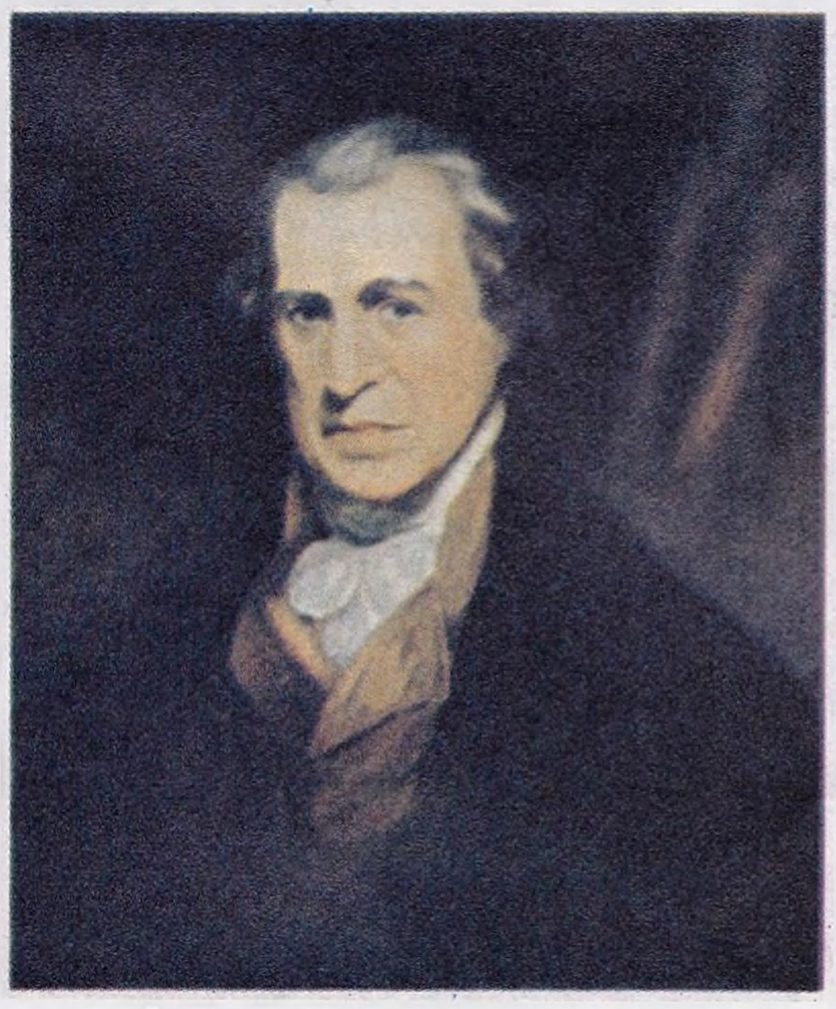

Bilim adamları, laboratuvar çalışmalarıyla, rüyaların gizemine ilişkin ne tür bilgiler elde ediyorlar? Sayfa 784'te.

Her gördüğünüz fotoğrafa inanmayın!

Düzmece uçandaireler

Uçandaire fotoğraflarının bilgisayar tarafından yapılan değerlendirmelerini daha önce ele aldık (Bkz. sayfa 610 ve 664). Aşağıdaki yazıda da gerçek uçandaire fotoğraflarının sahtelerinden nasıl ayırt edilebileceği konusu inceleniyor.

UÇANDAİRE FOTOĞRAFLARININ analizlerinde ve değerlendirmelerinde en iyi yöntem, kıyaslamalar için yapılan yapay eklemelerdir. Fakat bu yöntem, bilgisayarlarla yapılan görüntü oluşturma sistemi gibi değildir. Gerçekte, gelişmiş ve pahalı tekniklerle yapılan analizler, alışılmış deneylerden çok daha farklıdır. Sadece bu alanda yer alan fotoğraflar, tüm uçandaire fotoğrafı iddialarının pek azıdır. Bunların da ancak % 10'u analistlerin çalışmaları sonucunda inandırıcı oluyor.

Tanık olmak yeterli değil

Bir uçandaire fotoğrafı, diğerlerinden farklı değildir. Fotoğraf ne kadar etkin olursa olsun, kanıta ve desteğe ihtiyacı vardır. Bazıları güvenilir görünseler bile kullanılamazlar. Anlaşılamayan cisimleri gören tanıkların anlatımları yeterli değildir. Fotoğrafçı, genellikle o anda yalnızdır. Araştırmacı, tanığın içtenliğini ileri sürer ama şüpheciler öncelikle sahtekârlık peşindedirler.

Sahtekârlık para kazandırıyor

Başarılı ve hileli uçandaire fotoğrafı parasal kaynaklar için gereklidir. Örneğin Loch Ness canavarı (Bkz. sayfa 179, 258, 313 ve 354) ile ilgili bir fotoğrafın negatifi uzmanlarca reddedilmişti. Fakat, şüphelere ve tüm kararsızlıklara rağmen, fotoğraf basında yayımlandı ve yayımlanmaya da devam ediliyor. Tüm yorumlara rağmen fotoğraf, dünyanın her yanındaki yayın organlarınca kullanıldı ve 6 ay içinde 100 milyon TL'den fazla gelir sağladı. İlgi hâlâ devam ediyor. Bu ve benzeri fotoğraflar konferanslarda ve kişisel gösterilerde kullanılıyor.

On yıl süren hile

Özellikle, okul çağındaki çocuklar arasında bir uçandaire fotoğrafı çekebilmek önemlidir. Bunlardan birisini, 1962'de, İngiltere'de 14 yaşındaki **Alex Birch** çekti. Alex, beş uçandaireyi bir arada gördüğünü söylüyordu. Radyo, televizyon ve resmi yetkililer, çocukla görüşüp, röportajlar yaptılar. Alex, İngiliz Uçandaire Araştırma Kurumu'nda, bu konuda bir

Uçandaire sahtekârı Alex Birch. Hileli fotoğrafları nasıl yaptığını açıkladı. Sahte uçandaire fotoğrafları, 10 yıl önce Alex tarafından yapılmış ve 10 yıl süresince herkesi aldatmıştı (üstte).

Alex Birch'ün günışığı diskleri. Fotoğraflar 1962'de Kuzey İngiltere'de Shiffield' da çekildi. Aslında sahteydiler. Cisimler önce pencere camına çizilmişler, sonra fotoğrafları alınmıştı (üstte sağda).

New Mexico'da Paul Villa' nın fotoğrafladığı uçan cisimler. Villa uzaylılarla konuştuğunu da iddia etti. Bilgisayar çalışmaları, fotoğraflardaki cisimlerin yapay modeller olduğunu belirledi (sağda).

konuşma yaptı. Fakat 10 yıl sonra, Alex'in iddialarına rağmen fotoğrafın sahte olduğu anlaşıldı.

Araştırmacının yaklaşım biçiminin de olayı yönlendirdiği düşünülüyor. Tanıkların çokluğu, fotoğrafçının kurduğu ilişkiler ve gözlemle ilgili tüm şartlar, unutulmamalıdır. Tüm bunlar, film kontrol edilmeden öncedir. Hilekârlar, gözlemlerini anlatırken son derece cüretlidirler. Ayrıca, fotoğraflarının yeterli derecede inandırıcı olduğundan da emindirler.

Küçük bir cisim, tanımlanamadığı için ne uzaklıkta olursa olsun fotoğraf makinesinde büyük bir cisim gibi görülebilir. Gerçek boyutlar ancak uzaklık ölçümlemeleriyle yapılabilir. Örneğin odak noktasının netlik analiziyle (altta).

Mayıs 1962'de uzay aracı Aurora 7 tarafından fotoğrafı çekilen cisim. Bu olağanüstü görüntü, az kalsın dünya dışında canlı yaşamıyla ilgili tartışmaları sona erdirecek ve insanoğlu yalnız olmadığını anlayacaktı. Fotoğrafı, astronot Scott Carpenter çekti. Sonra cismin bir buz kristali olduğu anlaşıldı. Üstelik gelip uzay aracına yapışınca, astronotlar vurarak koparmak zorunda kaldılar (en altta).

Aldatıcı olaylar

DARKMALT

Bir fotoğraf için bilimsel tanıklığın olması önemlidir. Bunun için başka tanıklar da gerekir. Fakat, çoğunlukla fotoğrafçı yalnızdır. İkinci gereklilik, fotoğraf filminin aslının elde olmasıdır. Siyah-beyaz veya renkli negatifler, deneyimli uzmanlar tarafından denenmeli ve kontrol edilmelidir. Film rulosunun tamamının kontrolü gereklidir. 36 pozluk bir filmin bir veya iki karesinde uçandaire görülse bile, filmin tamamını uzmanlar incelemelidirler

Bir diğer önemli nokta, hava koşullarıdır. Hava puslu olabilir veya objektif camı kirlidir. Veya bir ışık yansımıştır. Bazı fotoğraf filmlerinde karakteristik zerrecikler vardır ve kolayca yanıltırlar.

Sinema filmleri daha değerli

Üçüncü bir olay,fotoğrafta görülen, dayanak sağlayan arka fonlara dikkat edilmesidir. Eğer bir cisim boş gökte görülüyorsa, uzaklık ve ölçü hesaplanamaz. Dördüncü dikkat edilecek önemli nokta, ilgi çekicidir. Fotoğrafların birbirini izlemelerine önem verilir. Seri fotoğraflar, tek bir fotoğraftan daha fazla bilgi verirler. Tabii ki, bir sinema filmi, çok daha değerlidir.

Bir sinema filminin sahte olarak uydurulması, bir fotoğraftan çok daha güçtür. Ayrıca böyle bir filmde, zamanın akışı izlenebilir. (Bazı film kameralarında çeşitli çekim hızları vardır. Normalde kamera saniyede 24 kare resim çeker. Bu olay, tanık raporlarında özellikle belirtilir. Yani, filmin, uçandaire gözlenirken hangi çekim hızıyla kullanıldığına dikkat edilir).

Birçok ayrıntıya dikkat etmeli

Uçandaire soruşturmacısı fotoğrafla beraber, fotoğraf makinesinin ve filmin özelliklerini de bilmek zorundadır. Makinenin cisme olan uzaklığı, mercek açıklığının ölçüsü, film çekme hızı bilinmelidir. Fotoğraf çekilirken bir filtre kullanıldıysa bunun cinsi önemlidir. Makinenin çekim anında elde mi, yoksa sehpa üzerinde mi bulunduğu bir diğer önemli faktördür. Benzer tüm bilgiler yararlı olacaktır.

Soruşturmacının çalışmalarında, ilgi oranı çok önem taşır. Fotoğrafla çalışırken, tüm ayrıntıları görmeli, gözden kaçırmamalıdır. Böyle bir analiz için neler gereklidir? Nasıl başlanacak ve son adım nasıl atılacaktır?

Colorado Üniversitesi, 1966'da Amerikan Hava Kuvvetleri ile uçandaire araştırmaları için bir anlaşma yaptı. Birçok araştırmacının

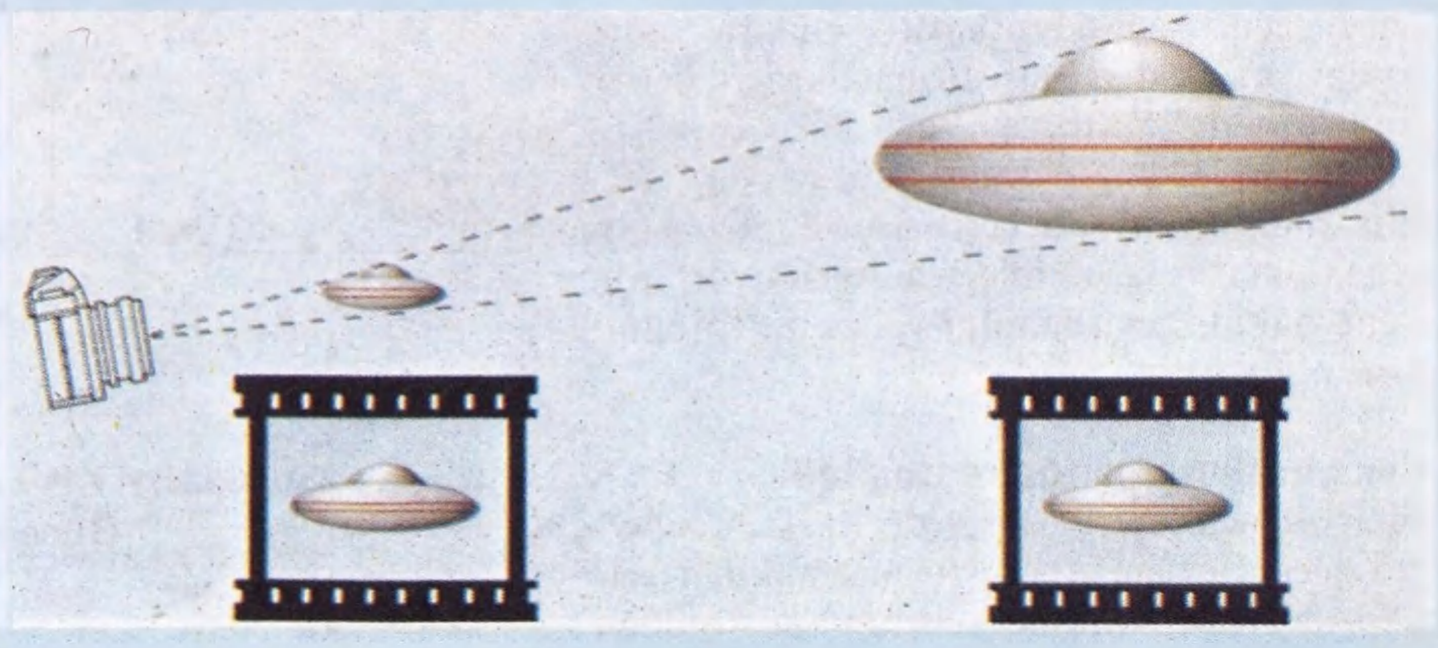

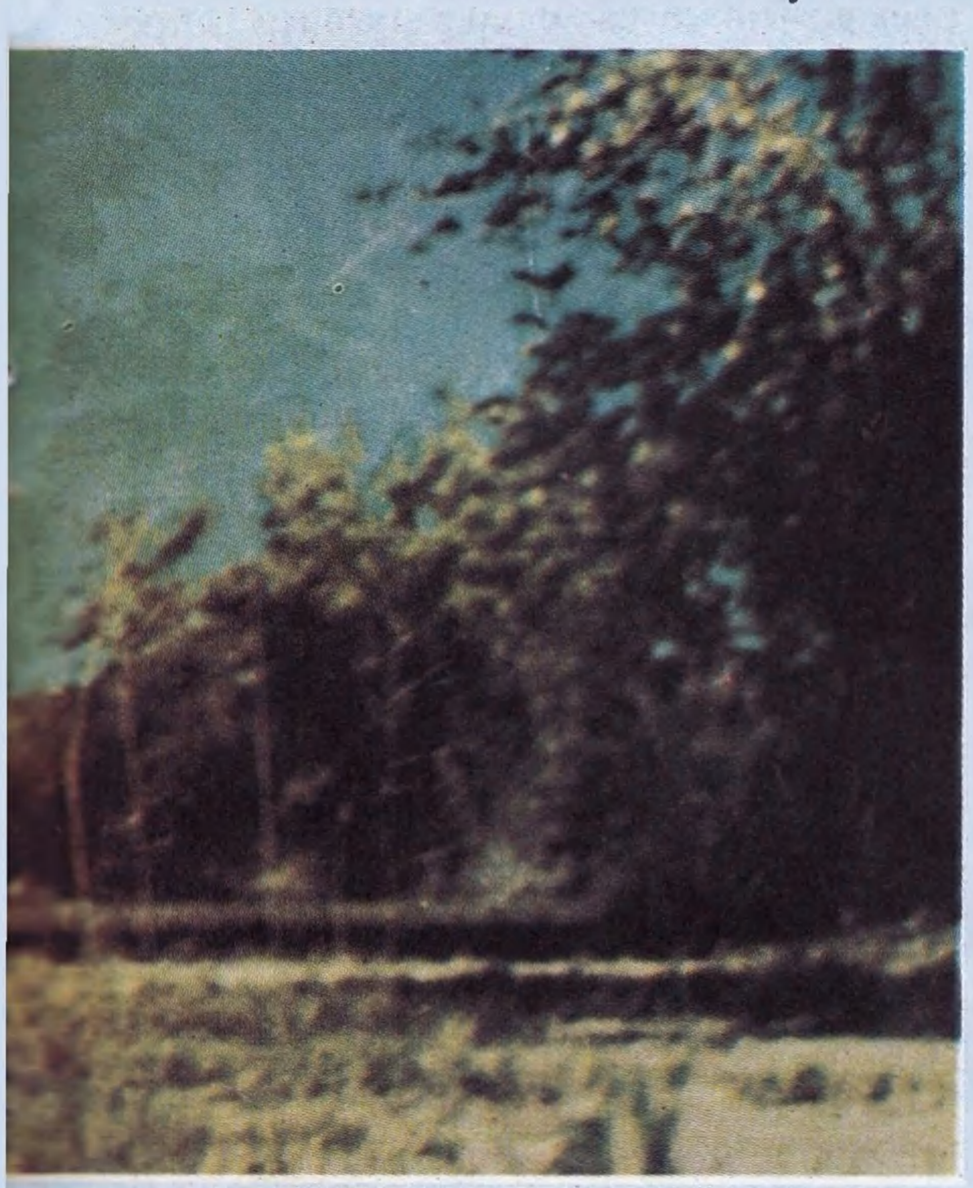

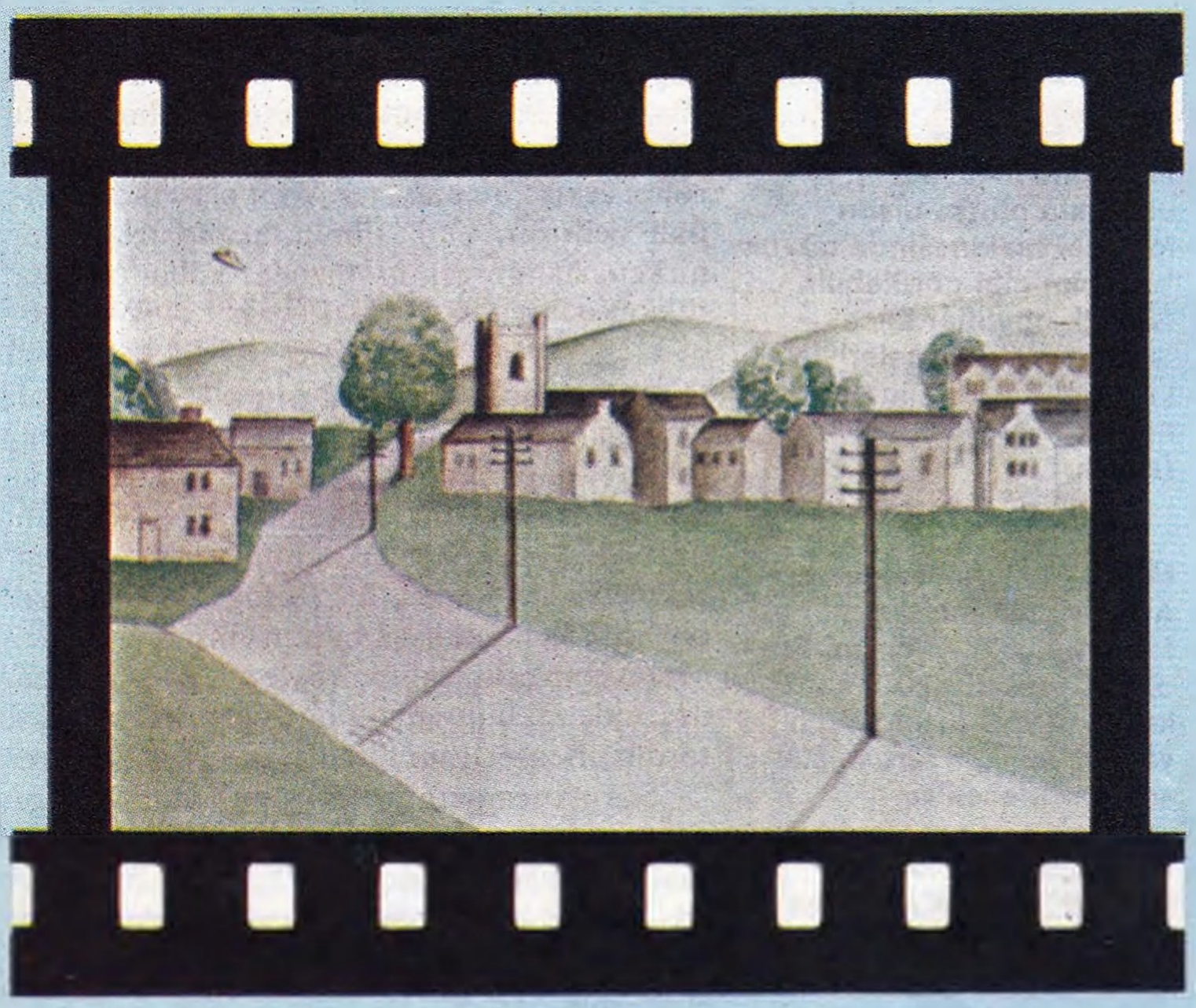

şüpheli raporları daha sonra, "Tanımlanamayan Uçan Cisimlerle İlgili Bilimsel Bir Çalışma" adıyla yayımlandı. Sonuçta, üniversite araştırmacıları, fotoğraf olaylarını yeterince açık bulmuyorlardı. Onlara göre bunlar, ancak diğer araştırmacılar için deney konusu olabilirlerdi.

Öncelikle, çoğu değerlendirme tek yanlıdır. Bunun yanı sıra, çeşitli fotoğrafik etkenler tanıkların gözlemleriyle birleşiyorlardı. Hem makul, hem de bilgi verici bir fotoğraf nasıl olabilirdi?

Her görülen uçandaire değildir

Eğer bir uçandaire fotoğrafı, ilk kontrollerden geçer not alırsa, araştırmanın ikinci aşamasında, fotoğraftaki cismin ne olduğu hakkında akılcı bir açıklama olmalıdır. Bu problemin çözümü gökbilimsel, optik, meteorolojik ve fotoğrafik uzmanlık alanlarına girer. Bir insanın gördüğü alışılmadık bir cisim, birçok şey olabilir. Bir hava taşıtının egzozu olabilir, değişik atmosfer koşullarında gezegenlerin ve yıldızların görünümü olabilir. Objektif yansımaları olabilir, film yapımından kaynaklanan üretim hataları veya banyo hataları olabilir. Daha sayılamayacak kadar çok yanıltıcı etken olabilir.

Uçandaire görüntülerinde bazı olabilir nedenler var. Olaylar son derece çeşitlidir. Bu, uzmanları yanıltabilir. Ama yine de, bazı fotoğraflar uzmanlar tarafından, deneysel alanda reddediliyorlar. Çünkü, bu tür fotoğraflar, yorum hatalarına açıktır.

Daha önce, araştırma yapılırken sahtekârlık olasılığına dikkat gerektiği belirtilmişti. Özgün filme bir hile karıştırılmış mıdır? Bu kontrol edilebilir. Basit bir soru sorulur. Düzenler veya kurgular bir devamlılık gösteriyor mu? Eğer, düzenleyicinin açıklamaları

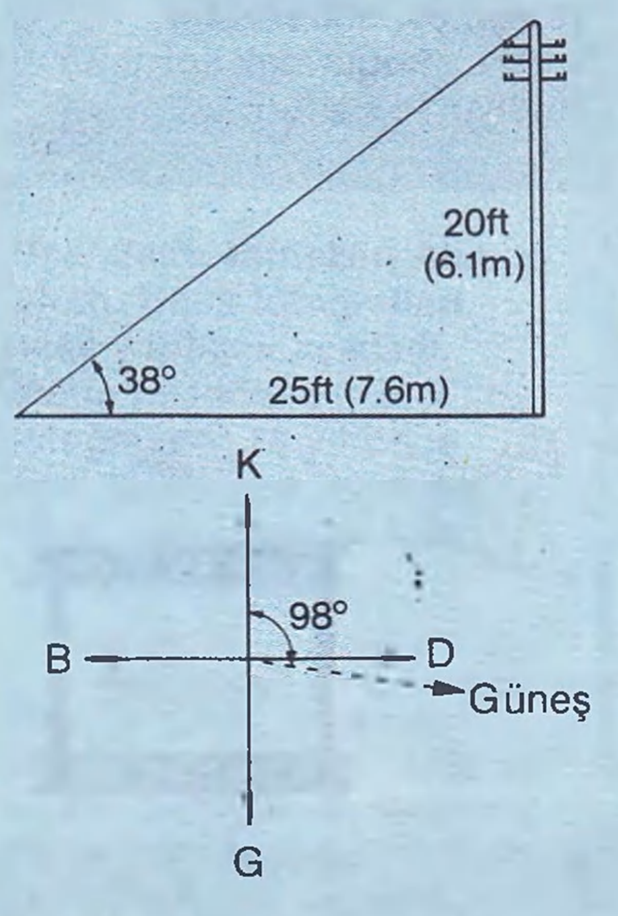

Bir uçandaire fotoğrafı ne zaman çekilir? Bu teorik resim, uzmanlara birçok ipucu veriyor. Telefon direklerinin yüksekliği ile gölgelerin uzunluğu, güneşin 38°'de olduğunu gösteriyor. Buna göre, gölgelerin yeri işaretlenerek, güneşin güneydoğuda 8°'de olduğu saptanıyor. Zaman ve tarih hesaplamaları fotoğrafların bu şekilde incelenmesiyle bulunuyor (üstte).

son derece kullanışlı ve uygun fotoğraflarla belirleniyorsa, o fotoğraflar ayrılır. Çünkü hile olasılığı azdır.

Cismin boyutu ve uzaklığı önemli

Odaktaki cismin hatları ve tonları uyumluysa, ve bu uyumlar fotoğrafçılar ve diğerleri tarafından tanımlanıyorsa ne olacak? Eğer cisim, iddiaya göre gökte hızla seyrediyorsa, en azından bazı yerleri bulanık olmalıdır. Veya aksine, çevre manzarası bulanık olmalıdır.

Görüntünün odaklandığı yer, cismin uzaklığını tanımlayabilir. Bu, bir fotoğraf uzmanı için can alıcı noktadır. Birçok hilelerde, küçük cisimler makinelere yakındır. Eğer uçandaire görüntüsünün yakınlığı uzaklığı belirlenirse, tanığın gözlemi değerlendirilebilir. O zaman bir uçağın alışılmadık bir açıdan görünümü düşünülebilir. Böylece fotoğraftaki cismin özelliği hakkında daha kolay karar verilebilir.

Işık koşullarıyla ilgili ipuçları

Daha geliştirilmiş testlerde, tanıkların gözlemleriyle, fotoğraflar birleştirilir. Gündüz çekilen fotoğraflarda güneş ışığının açıları ve hava şartları kontrol edilir. Olay yerine ve gözlem tarihine dikkat edilir. Eğer fotoğraftaki cismin yüksekliği biliniyorsa, gölgesi ölçülür. Böylelikle güneşin yüksekliği saptanır. Gökbilimsel zaman tabloları kullanılarak doğru zaman belirlenir. Bölgesel meteoroloji bürolarının, o günkü hava durumu ile ilgili kayıtları incelenebilir.

Sadece bu tür zaman ölçümlemeleri yeterli değildir. Bulutların yüksekliğine de dikkat edilmelidir. Cisim hakkında, bu tür her değerlendirme bilgi verecektir.

Işık koşullarıyla ilgili çalışmalar, aynı zamanda olayın devamlılık bilgisini de verir. Eğer gözlem, birkaç dakika sürmüşse, güneşin hareketi saptanabilir. Her çekim arasında güneşin yaptığı açıların dereceleri anlaşılır. Bu bilgiler, birçok gözlemcinin uçandaire fotoğrafı çektiklerine dair iddialarını çoğu kez yıkmıştır.

Gerçek bir uçandaire aranıyor!

Soruşturma, fotoğraf makinesi için de yapılmalıdır. Gerçekte birçok makine, görünürdeki kalitesinden farklıdır. Yani hızı ve objektifi, sanıldığından farklı sonuçlar verebilir.

Aslında arzulanan gerçek bir uçandairenin gözlemlenmesidir. Uçandairelerin genellikle fiziksel izleri görülmüyor. Onlarla ilgili değerli ve kullanışlı bilgiler fotoğraflardaki ayrıntıların incelenmeleri ve değerlendirilmeleriyle ölçülecektir.

Fotoğraflar testlerde ayıklanır. Bütün sınavları geçen fotoğraflar ele alınır. Bunlarda cisim, tanınan bir cisim değildir; bir uçak, bir meteor da değildir. Ortada dünyadışı yapımı bir araç düşüncesi var demektir.

Küresel bir uçandaire, Phoenix kentinin üzerinde. Bu fotoğraf bir sivil görevli tarafından çekildi. Çevresinde portakal rengi bir ışık olduğunu söylüyordu. Ama cismin, sonradan bir objektif yansımasından kaynaklandığı ileri sürüldü (solda).

1966 Kasım'ında Ohio'da Ralph Ditter'in evinin üzerinde görülen dev bir uçandaire. Hesaplara göre, fotoğraf, polaroid makine ile 1 1/2 dakikalık pozla çekildi. Önce büyük ilgi uyandıran bu fotoğrafın sahte olduğu sonra anlaşıldı. Çünkü fotoğraftaki gölgelerin konumu ve görünümü, 1 1/2 poz süresinden çok daha fazlaydı (altta).

Geriye kalanlar

Halk ciddiyetle soruyor: Uçandaireler var.mı? Bu soru, göklerde görülen ve tanımlanamayan cisimler nedir, sorusuyla aynı düzeydedir. Akla gelen sorular artıyor. Yabancı uzaygemileri dünyayı mı ziyaret ediyorlar? Bunun cevabı şimdilik tam olarak bilinmeyip, hiçbir kesin olay görülmüyor. Bu nedenle de belirsizlik sürüp gidiyor.

Şunu düşünebiliriz: Bazı fotoğraflar, uçandairelerin varlığını desteklemiyor mu? Her tür testten ve kontrolden sonra, sahte oldukları açıklanamadığında, bu fotoğraflar inkâr edilemezler. Bunların bir kısmı örnek olarak ortaya atılıyor.

Bütün mürettebat izledi

Bir Brezilya askeri gemisi tarafından çekilen fotoğraflar çok etkileyicidir. Gemi 16 Ocak 1958'de, öğle 12.15'te Güney Atlantik'te Trindade Adası'ndaydı. Güvertede bulunan müretteb âtın çoğu, gökte hızla giden bir cisim gördüler. Bir tepenin ardında kayboldu, yine ortaya çıktı ve denizde kayboldu. **Almiro Barauna** adlı denizci, dört fotoğraf çekti. Banyo edildikten sonra, fotoğraflarda yüz yüze iki tabak biçiminde bir cisim görülüyordu (Bkz. sayfa 64 ve 65).

Birçok yönden gerçek gözlemler var gibi. Çeşitli tanıklardan ve negatif fotoğraflardan elde edilen olaylarda hile bulunamıyor.

Hava Kuvvetleri reddediyor

Amerikan Hava Kuvvetleri'nin iddiasına göre, olayın kendi hileliydi. Toplumsal görüş yanılgısı bir olayın var oluşu için yeterli değildi. Bu pek geçerli değil gibi. Eğer daha fazla bilgi elde edildiyse, bunu kendilerine saklıyor olmalılar. Trindade Adası fotoğraflarında hiçbir toplu yanılgı yoktu. Brezilyalı araştırmacılar, cismin, 36 metre olduğunu ve saatte 900 ila 1000 km hızla uçtuğunu söylediler.

Daha birçok fotoğrafta da dikkate değer, olağanüstü cisimler görülüyor. Sonuçta şu denebilir: Ya uçandaireler gerçekten var, ya da başka bilinmeyenler var. Belki de ikisi de doğrudur.

Daha fazla bilgi için:

Scientific study of UFOs, Edward U. Condon, Bantam, 1969.

The UFO handbook, Allan Hendry, Doubleday, 1979.

The encyclopedia of UFOs, Ronald D. Story, New English Lib. 1980.

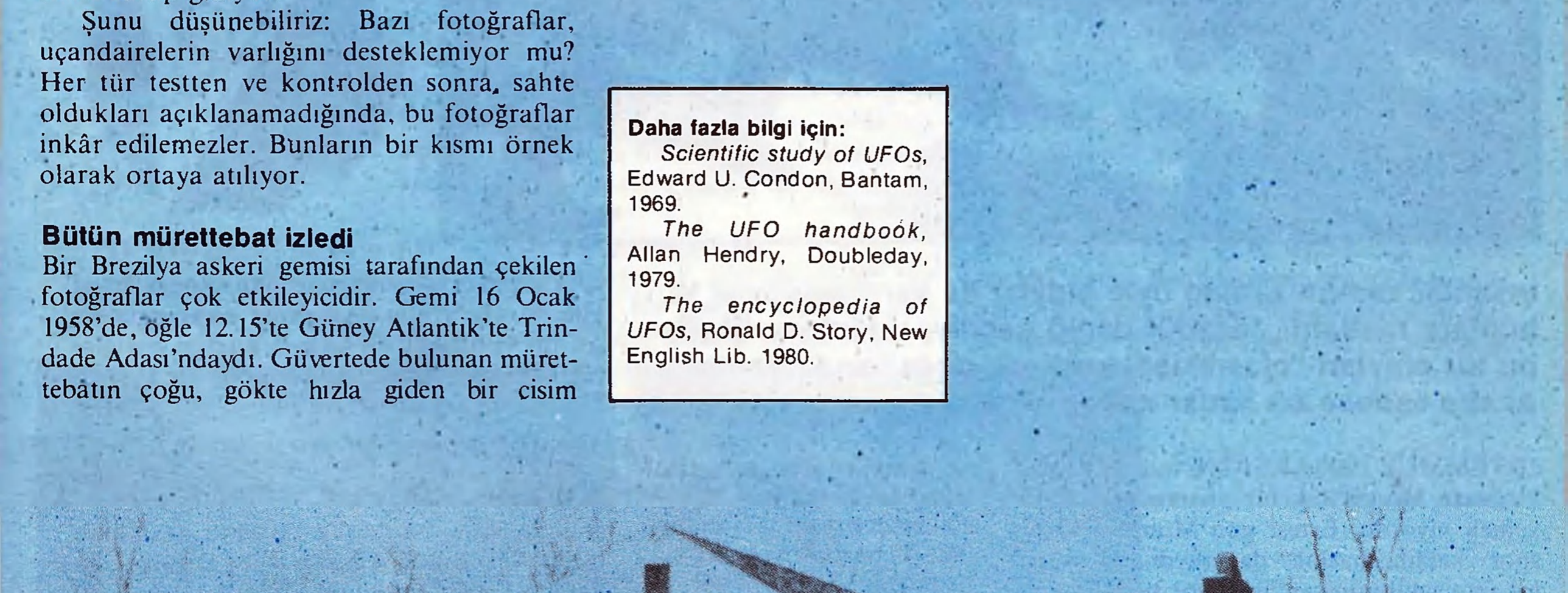

Tesadüf deyip geçtiklerimiz

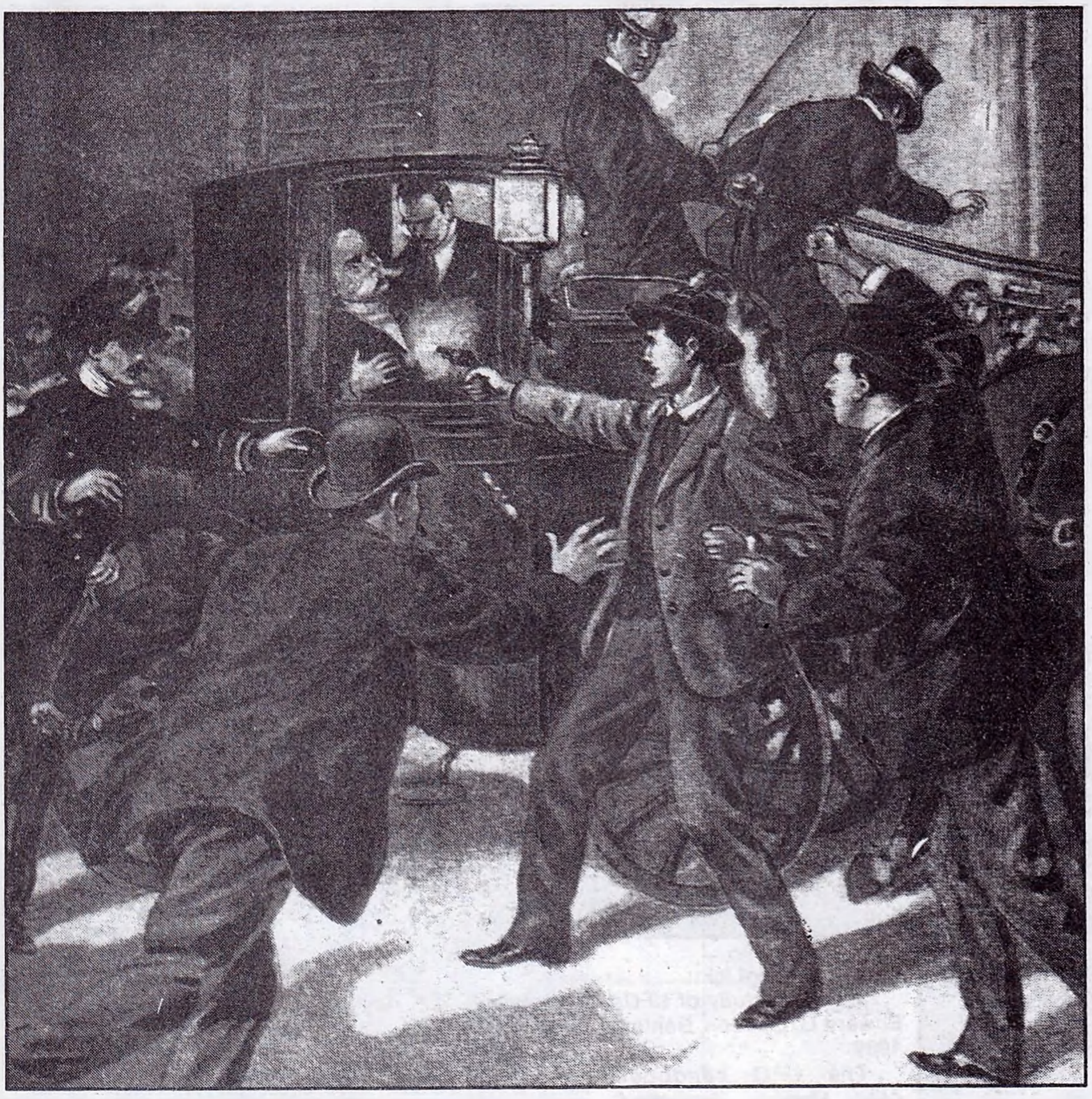

Alman düşünür Arthur Schopenhauer (1788-1860), rastlantıların evrenin önceden tasarlanmış görkemli uyumunun bir göstergesi olduğuna inanıyordu (altta).

İnsanlar zaman zaman öyle olaylar ile karşılaşıyorlar ki, bunlara rastlantı, tesadüf denip geçiliyor. Matematikçiler bu tür olayları "olasılıklar" şeklinde değerlendiriyorlar. Acaba sadece bu kadar mı?

20 TEMMUZ 1900 AKŞAMI, İtalyan Kralı I. **Umberto,** Monza'daki bir lokantada yaveriyle yemek yiyordu. Ertesi gün Monza'daki bir spor karşılaşmasına davetliydi. Hayretle, lokanta sahibinin kendisine çok benzediğinin farkına vardı. Onunla konuşunca da, başka benzerlikleri de olduğunu keşfetti.

Lokantacının da adı **Umberto** idi. Kralla aynı gün, aynı yerde, Türin'de doğmuştu. Kralın, Kraliçe **Margherita** ile evlendiği gün, o da **Margherita** adlı bir kızla evlenmişti. Kral Umberto'nun taç giyerek İtalya Kralı olduğu gün, o da lokantasını açmıştı.

Aynı gün öldüler

Kral çok meraklandı. Benzerini ertesi günkü spor karşılaşmalarına davet etti. Ancak ertesi gün yaveri, kralın benzerinin esrarengiz bir şekilde vurularak bir kazaya kurban gittiğini bildirdi. Kral tam üzüntüsünü belirtiyordu ki, kendisi de kalabalıktan çıkan bir suikastçı tarafından öldürüldü.

29 Temmuz 1900'de İtalyan kralı I. Umberto'nun, suikastçı Bresci tarafından öldürülmesi. Kralın hayatındaki çok önemli olaylar ve ölümü, bir lokanta sahibi olan başka bir Umberto ile çok yakın benzerlikler gösteriyordu (üstte).

Saat ölümünü bildirdi

Ölümle ilgili bir başka rastlantı da, yakın tarihlerde oldu. 6 Ağustos 1978 Pazar günü, Papa **VI. Paul**'ün küçük çalar saati aniden çalmaya başladı. Papa bu saati 1923 yılında satın almıştı ve saat 55 yıldır her sabah onu düzenli olarak saat 6'da uyandırıyordu. Ancak o pazar, saat sabahın altısı değildi. Akşamdı ve saat 21.40'tı. Saat hiçbir neden olmadan çalmıştı. Papa VI. Paul ölüm döşeğindeydi. Daha sonraları Vatikan sözcüsü, Peder **Romeo Panciroli** şunları anlattı: *"Çok garipti. Papa saatini çok severdi. Polanya'dan almıştı ve seyahatlerine bile saatini yanında götürürdü."*

Rönesans düşünürlerinden Pico della Mirandola. Tıbbın babası Hipokrat'tan başlayarak Mirandola dahil pek çok düşünür, dünyanın bütünlük ilkesine göre yönetildiğini ve rastlantıların birbirlerini arayan benzer olaylar olduğuna inanıyorlardı (üstte).

Şu saçma şeyler

En garip rastlantılar sıklıkla en olağan durumlarda ortaya çıkar. Bir Chicago gazetesinde yazar olan **Iru Kupcinet**'in (solda) başına gelen garip olay da bunlardan biridir.

"Londra'daki Savoy Oteli'ne yeni yerleşmiştim. Odamdaki bir çekmeceyi açtığımda, Harlem Globetrotters basketbol takımından arkadaşım olan Harry Hannin'e ait bazı kişisel eşyalar buldum.

2 gün sonra Harry'den bir mektup aldım. Mektup, Paris'teki Hotel Meurice'den postalanmıştı. Harry şöyle yazıyordu: 'Buna asla inanmayacaksın ama oteldeki odamda bir çekmeyeceyi açtım. Üzerinde ismin yazılı bir kravat buldum!' O da Iru Kupcinet' in birkaç ay önce Paris'te kaldığı aynı odada kalmıştı."

Yaşam rastlantılarla dolu

Her birimiz, ne denli önemsiz de olsa, bu tür rastlantılara tanık olmuşuzdur. Ancak bazı öyle örnekler var ki, bunları mantıkla, şansla ya da olasılıkla açıklamak mümkün değil.

Bu nedenle, "rastlantı teorisinin" bilim adamlarının, düşünürlerin ve matematikçilerin 2000 yıldır son derece ilgisini çekiyor olması hiç de şaşırtıcı değil. Bütün teori ve yorumlarda bir ana tema vardır: Rastlantı nedir? Rastlantı olarak adlandırılan olaylarda insanlar için gizli bir mesaj mı var? Rastlantılar hangi bilinmeyen gücü temsil ediyorlar? Bu soruların cevapları ancak, bu yüzyılda verilmeye başlandı. Bu cevaplar pozitif bilimin köklerini sarsacak niteliktedir. Akla şu soru geliyor. Evrende insanoğlunun hâlâ farkına varamadığı ya da hakkında çok az bilgi sahibi olduğu birtakım güçler mi var?

Eskilerin de yaklaşımları var

İlk evrenbilimciler ise dünyanın bir tür bütünlük ilkesiyle bir arada tutulabildiğine inanıyorlardı. Tıbbın babası olarak bilinen **Hipokrat** (M.Ö. 460-375), evrenin "gizli çekimler" tarafından birleştirildiğine inanıyordu. Şöyle diyordu: *"Bir genel cereyan ve bir genel solunum vardır. Her şey aynı his veya yaradılış uygunluğuna sahiptir."* Bu teoriye göre, rastlantı, birbirini etkileyen ya da çeken öğelerin birbirlerini aramalarıyla açıklanabilir.

Rönesans döneminin düşünürlerinden **Pico della Mirandola,** 1557'de şöyle yazıyordu: *"Öncelikle, her şey kendi içinde bir olduğundan, şeylerin içinde de bir birlik vardır. İkinci olarak, bir yaratık diğerleriyle bir birlik oluşturur ve dünyanın bütün parçaları da bir dünya için bir araya gelir."*

Kaderlerin birbirine uyumu

Ünlü düşünür **Arthur Schopenhauer** de (1788-1860) rastlantıyı şöyle tanımlıyordu: *"Nedensel olarak bağlantısız olayların eşzamanlı oluşumları."* Ona göre eşzamanlı olaylar paralel hatlar halinde oluşurdu ve tamamen ayrı zincirlerin halkaları da olsalar, aynı olay her ikisinde de yerine otururdu. Schopenha-

Papa VI Paul'un ölüm döşeğindeki hali görülüyor. 6 Ağustos 1978'de akşam saat 21.40'ta Papa ölürken, her sabah saat altıya kurulu olan çalar saati aniden çalmaya başladı (solda).

uer, rastlantı teorisini bu tür bir temel üzerine geliştirdi. Böylece her bireyin kaderinin değişmeden bir diğerinin kaderine uyduğunu düşünüyordu. Kendi kaderinin kahramanı olan birey, bir diğerinin ona yabancı olan kaderinde de rol alıyordu.

Schopenhauer'e göre bu öyle bir olaydır ki, insanın idrak gücünün çok üzerindedir. Bunun kavranması ancak, önceden kurulmuş en olağanüstü uyumun değerini anlamakla gerçekleşebilir. Herkes bu uyuma katılmalıdır. Böylece her şeyin birbiriyle ilişkili olduğu ve ortak bir uyum içinde olduğu anlaşılacaktır.

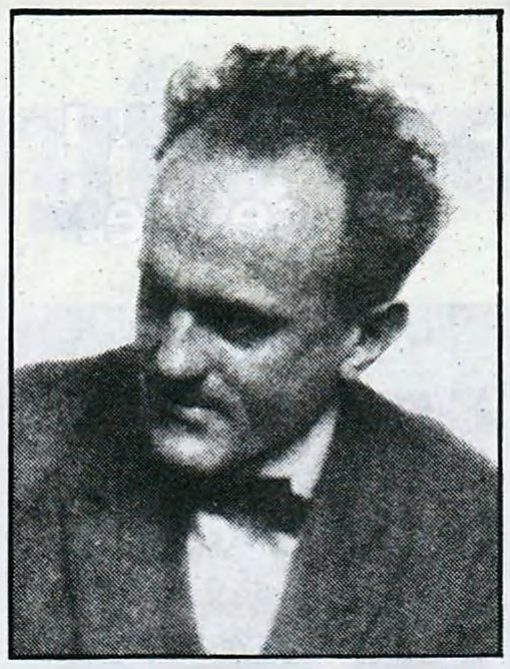

Dr. Paul Kammerer 1919'da rastlantı konusuna ilişkin ilk sistematik incelemeyi yayımladı (üstte).

Çağdaş görüşler

Bazı düşünürler tarafından "toplu bilinçaltı" teorisi ortaya atıldı.Bu teoride, tüm zihinlerin birbiriyle karşılıklı ilişki içinde olduğu dev bir "anı deposu" söz konusudur. Toplu bilinçaltı teorisinden etkilenen İngiliz matematikçi **Adrian Dobbs** da 1960'larda bir başka teori ileri sürdü. O, bilinmeyen gücü açıklamak için "psitron" kelimesini buldu.

Psitron, geleceğe ilişkin olasılıkları saptayarak bugüne geri yolluyordu. Bu arada normal insan duyularının burada hiçbir etkinliği olmuyor ve bilgiler dolaysız bir şekilde beyne aktarılıyordu.

Rastlantıların yasaları da var

Rastlantının yasalarını ilk kez bilimsel olarak inceleyen kişi Dr. **Paul Kammerer**'di. Bu kişi aynı zamanda Viyana'daki Deneysel Biyoloji Enstitüsü'nün müdürüydü. 20 yaşından başlayarak tanık olduğu rastlantıların uzun bir listesini tuttu. Aslında bunların çoğu anlamsızdı. Sözgelimi, aynı numaraya sahip konser biletleri ya da vestiyer fişleri gibi.

Kammarer, saatlerce parkta bir sıraya oturarak, geçen kişileri izledi. Cinsiyetlerini, yaşlarını, elbiselerini, baston veya şemsiye taşıyıp taşımadıklarını kaydetti. İşe gidiş geliş saatleri, hava durumu, yılın belirli bir mevsimi gibi durumları da göz önüne alarak şu bilgileri elde etti: Sonuçlar, istatistikçilere, sigorta şirketlerine ve anketçilere aşina gelebilecek şekilde rakamlarla ifade edilebiliyordu.

Kammerer bu olaya "sırasallık" adını verdi. 1919'da sonuçlarını **Sırasallığın Kuralları** adlı kitabında yayımladı. İddia ettiğine göre, rastlantılar bir sıra halinde oluşuyorlar ve zaman ya da uzayda kümeler veya tekrarlar halinde meydana geliyorlar ve sıradaki bağımsız sayılar aynı aktif nedenden oluşmuyorlardı.

Kammerer'in benzetmesine göre rastlantı denilen olay büyük kozmik bir denizdeki bir buzdağının sadece tepesiydi.

Olay yaratan bir kitap

Öne doğru ileri bir adım 50 yıl sonra oluştu. Avrupa'nın en ünlü iki dehası bir araya gelerek rastlantının gücü üzerine bir kitap yayımladılar. Bu öyle bir kitaptı ki, bu tür görüşlere karşı çıkan araştırmacıların ağır eleştirilerine ve de tartışmalara hedef oldu.

İlginç bir yaklaşım: Eşzamanlılık

Bu iki kişiden biri Nobel Fizik Ödülü sahibi **Wolfgang Pauli** idi. Diğeri ise İsveçli psikolog-düşünür Profesör **Carl Gustav Jung** idi.

Tezlerinin başlığı şöyleydi: **Eşzamanlılık: Nedensel Olmayan Birleşme İlkesi.** Kitap, Amerikalı bir eleştirmen tarafından, **Nükleer patlamanın normalötesi karşılığı** olarak tanımlandı. Eşzamanlılık terimi Kammerer'

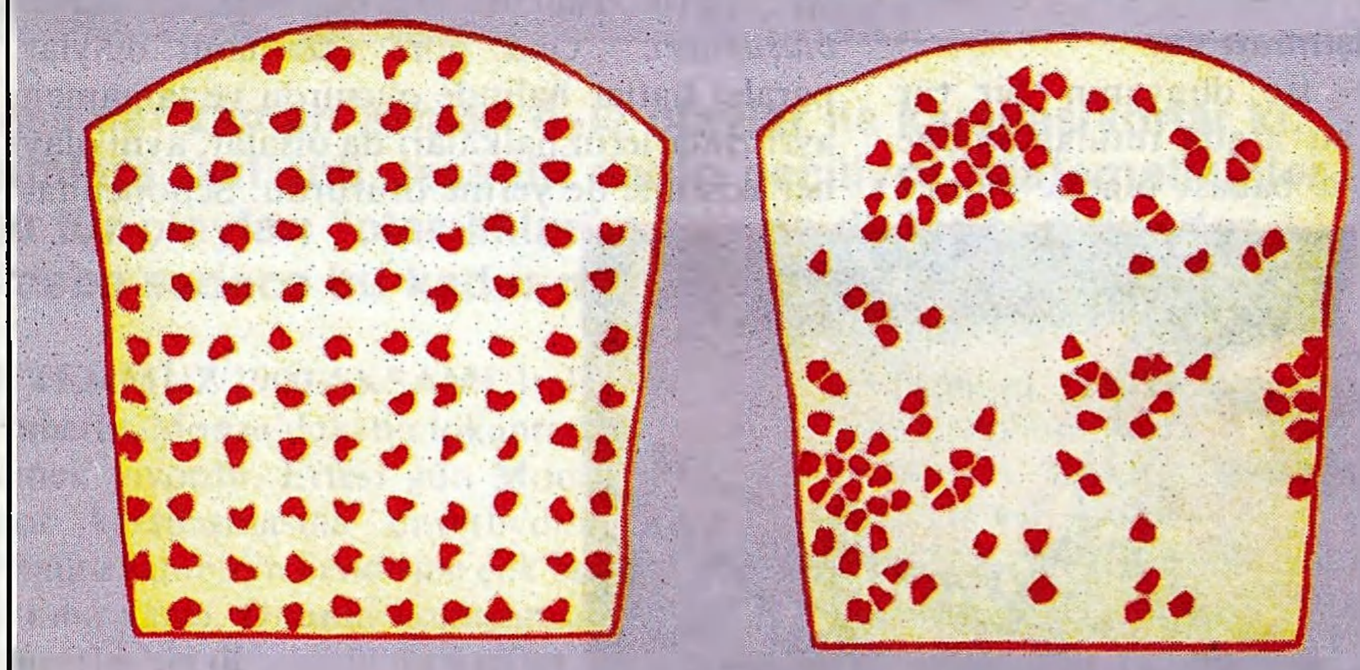

Küme etkisi

Homo Faber adlı kitabında **Max Frisch,** bir adamın olağanüstü öyküsünü anlatır. Bu adam bir dizi ilginç rastlantı sonucu varlığından haberdar olmadığı kızıyla karşılaştı. Ona âşık oldu ve yine bir dizi rastlantısal olaya neden olarak kızının ölümüne yol açtı. Gerçekçi bir kişi olan Faber, öyküde sadece şans kurallarının etkili olduğunu kabul ediyordu.

"Olayların böyle cereyan etmesi için tek bir rastlantı olmadığını kabul ediyorum. Bunlar bir rastlantılar dizisiydi... Olağan olmayan olayların arada bir olması, yüksek bir gücün varlığına işaret değildir.

Olağan olmayan bir olay meydana geldiğinde şaşırmanın, hayrete düşmenin ya da birtakım mistik nedenler aramanın hiçbir nedeni yoktur."

Çok az insan Frisch'in anlattığı olaylarda bu kadar gerçekçi davranabilir. Ancak Faber haklı olabilir. Her matematikçi, olayların rasgele dağılımının bir küme etkisi oluşturduğunu bilir.Tıpkı bir keke rasgele dağılan kirazların sonuçta kümeler halinde bulunuşu gibi (sağda). Halbuki insan soldaki resim gibi düzenli bir dağılım bekler. Bir matematikçi bu nedenle raslantı ya da küme etkisi karşısında şaşırmaz. Ancak onları önceden bilemez de!

Nobel fizik ödülü sahibi fizikçi Wolfgang Pauli, psikolog C. G. Jung ile birlikte, rastlantıların oluşumunu açıklamak için "eşzamanlılık ilkesi" deyimini kullandılar (üstte).

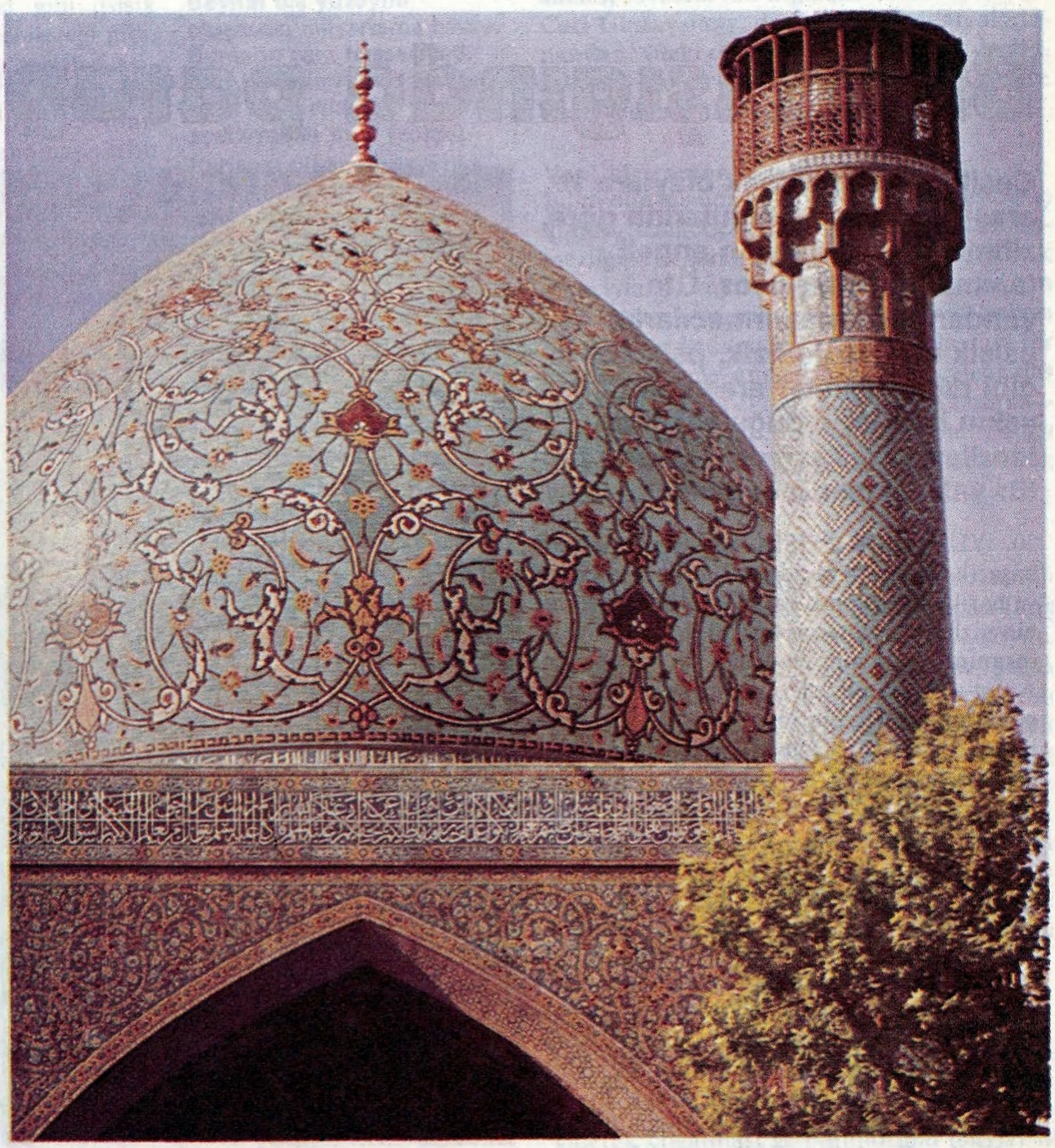

İran'ın Isfahan kentinde bulunan bir caminin dekore edilmiş kubbesi. Şekillerin ruhun edebi yolculuğunu simgelediği belirtiliyor. Evrenin soluğu gibi şekiller devamlı iplikler halinde kavisler oluşturur. Her şey buna bağlıdır. Çağdaş fizikçiler bu süreklilik düşüncesinin, rastlantılar olarak kabul edilen olayları açıklayabileceğini ileri sürüyorlar (sağda).

in "sırasallık" teriminin genişletilmiş bir ifadesi olarak kabul edildi.

Pauli'ye göre, rastlantılar, "izlenmeyen ilkelerin görünür izleri"ydiler. Jung rastlantıların, tek tek veya sıralar halinde ortaya çıksa da, bilinen fizik yasalarından bağımsız olarak işleyen ve çok az anlaşılabilen evrensel bir yaşamın görüntüsü olduğunu söylüyordu.

Pauli ile Jung ortaya attıkları eşzamanlılık ilkesinin telepati, kehanet ve rastlantıların evrendeki tek ve gizli bir gücün belirtileri olduğunu söylüyorlardı. Bu güç, kendi ilkesini insan yaşamını karmaşık bir hale getirmede kullanıyordu.

Kitaptaki olayı aynen yaşadı

Çağdaş düşünürler arasında rastlantı teorisini en kapsamlı şekilde yazan kişi, **Arthur Koestler**'dir. Koestler olayı, *"kaderin kelime oyunları"* deyimiyle özetliyordu. Koestler'e ilginç bir kelime oyunu 12 yaşındaki bir İngiliz öğrenci **Nigel Parker** tarafından anlatılmıştı. Olay şöyleydi:

Yazdığı garip öyküleri ile tanınan Amerikalı yazar **Edgar Allan Poe**, yıllar önce **Arthur Gordon Pym'in Serüvenleri** adında bir kitap yazdı. Öykü şöyleydi: Bay Pym bir gemide seyahat ediyordu. Gemi batınca, kurtulabilen 4 kişi bir botta uzun bir süre kalmak zorunda kaldılar. Sonunda, adı **Richard Parker** olan kamarot çocuğu öldürüp yemeye karar verdiler.

Uzun yıllar sonra, 1884'te Nigel Parker'in büyükbabasının kuzeni, Mignonette adında bir gemide kamarotluk yapıyordu. Gemi battığında kurtulan 4 kişi günlerce bir sandalda kaldılar. Sonuçta bu 4 kişiden 3'ü, içlerinde en gençleri olan kamarotu öldürüp yediler. Kamarotun adı Richard Parker'dı!

Böylesine garip ve anlamlı olayların çokluğu akla bir soru getiriyor. Acaba bunlara yalnızca rastlantılar olarak bakılabilir mi?

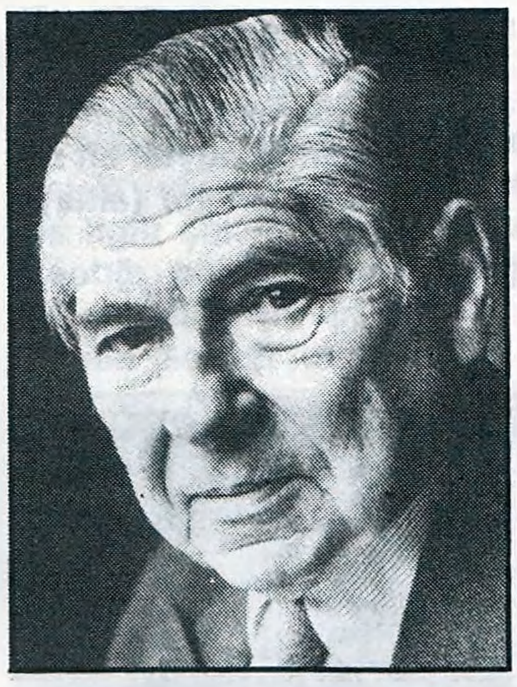

Arthur Koestler, rastlantının bilimsel açıklamasını yapmak için yoğun araştırmalar yaptı. Rastlantı olaylarını açıklamak için "kaderin kelime oyunları" terimini kullanan da odur (üstte).

Tesadüfler, bilim adamları tarafından inceleniyor. Sayfa 798'de.

Bilim ışığında parapsikoloji

Çeşitli parapsikolojik olaylara ve araştırmacıların bulgularına göre, zihnin, zaman-mekân engeli tanımadığı anlaşılıyor. Öte yandan bazı araştırmacıların, psişik olaylar ile fizik, psikoloji gibi diğer bilimler arasında çok yakın ilişkiler olduğu şeklinde teorileri var. Aşağıdaki yazıda bu tür yaklaşımlar inceleniyor.

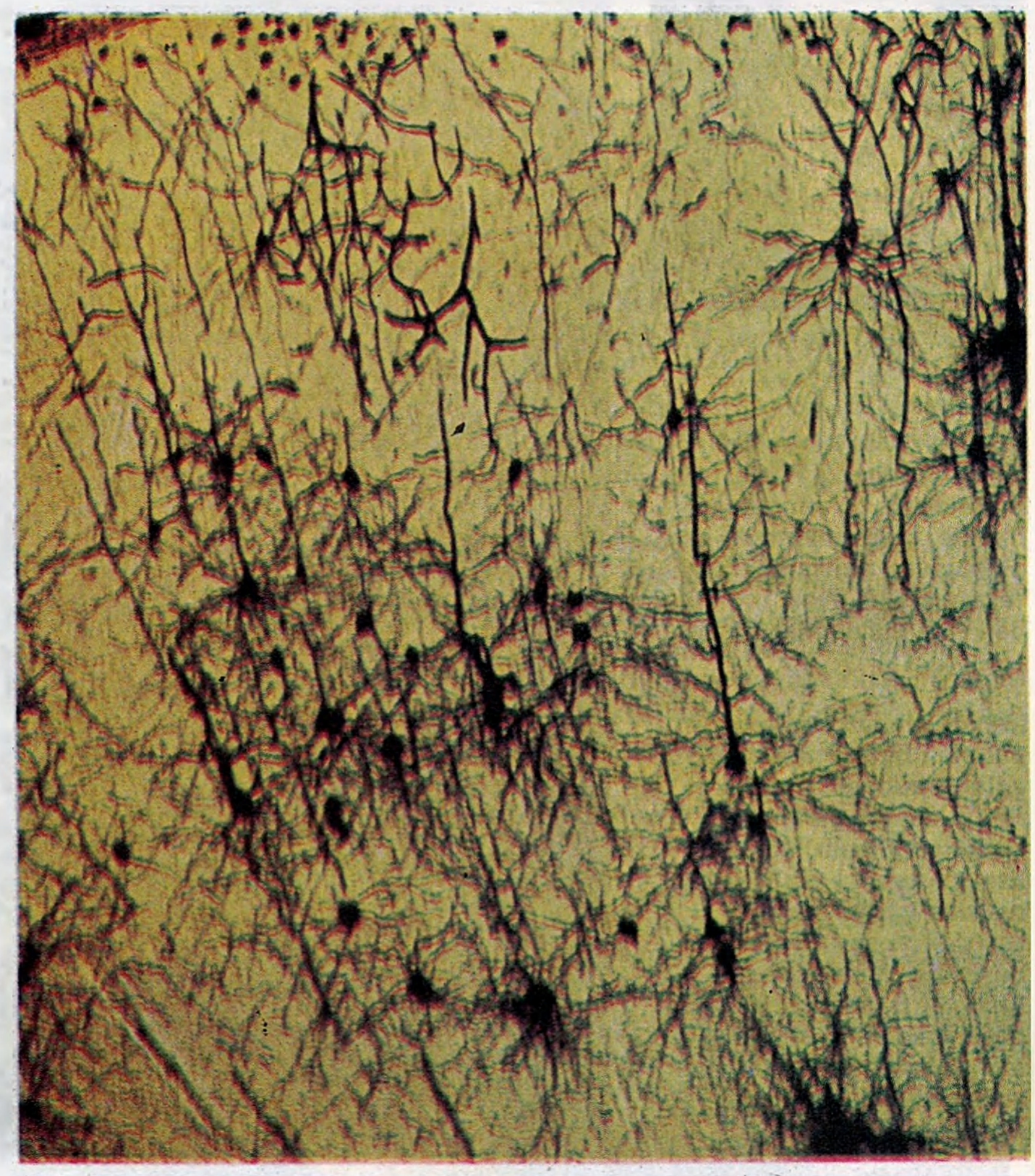

20. YÜZYILIN PSİŞİK araştırmacılarının başarılı araştırma ve çalışmalarıyla esrarengiz ve harikulâde olarak kabul edilebilecek evrenin gizleri yavaş yavaş çözülüyor. Bu evrene insanın "mikrokozmosu" da denebilir. Atom-altı evrenin özleri ya da öğeleri, insanın günlük yaşamına bile giren bazı alanların dikkatinden kaçıyor. Öyle ki, bu öğeler, aslında bir dizi matematik olasılıklar ağı içinde birbirleriyle yakından bağlantılı. Bu ağı belirleyen de rölativite yasaları ile kuantum fiziğidir.

Fizikçiler, medyumlar ve mistikler

Öte yandan, fizikçilerin "gerçeğin" niteliğine ilişkin görüşleri ile medyumların ve doğu-batı mistiklerinin yaklaşımları arasındaki benzerlikler giderek artıyor. Dolayısıyla birçok araştırmacı, fizikçilerin, medyumların ve mistiklerin görüşleri arasında belirli bir uyum olduğunu vurguluyor. Buna örnek olarak bazı kişilerin şu ilginç sözleri verilebilir:

Fizikçi Sir **Arthur Eddington:** *"Dünyanın esasını, zihnin esası belirler."* Mistik **Evelyn Underhill:** *"Vermek ve almak ilkesi, insanın bilinci ile onun dışındaki dünya arasında sürer gider."* Fizikçi **Louis de Broglie:** *"Uzay çağında, geçmişi, şimdiyi ve geleceği oluşturan her şey insana verildi."* Medyum **Eileen Garrett:** *"Evrenin sonsuzluğu içerisinde, zaman ve uzay arasında hiçbir fark yoktur."* Zen üstadı **Dogen:** *"Zamanın geçtiğine inanılıyor. Genel görüşe göre zaman olduğu yerde kalır. Bu düşünce, zamanın geçişi olarak adlandırılıyor. Ama yanlış bir düşüncedir. Bu tür bir görüşe göre zaman geçiyor gibi görünse bile onun nerede sabit kaldığı anlatılamaz."*

Çağdaş fiziğin açıklaması

İnsanın, günlük yaşamında egemen olan beş duyusu, gerçeğin sadece bir görünümünü yansıtır. Bu, insanın fiziki varlığı için gerekli olan bir tür model olarak kabul ediliyor. Çağdaş fizikçi "gerçeği" açıklarken duyusal olmak yerine, çok daha değişik bir yol izliyor. O, nesnelerin, kütlelerin, konumların ve geçmişe, şimdiye ve geleceğe ilişkin doğrusal zamanın üzerinde durmak yerine kalıplar, alanlar ve zamanın bölünmezliğine daha çok önem veriyor. Bireysel yaklaşımlar yanıltıcı olabilir. Fizikçi, bu görüşten hareket ederek deney yolunu izler. Bu deneyler ona, doğaya yeni bir bakış açısı, teorilerini güçlendirme ya da teorilerini yenileme ve geliştirme olanağı kazandırır. Burada sağduyu ile bilimin ortak bir yaklaşımı söz konusudur.

Arthur Eddington bilimsel araştırma sonuçlarının, insanın giderek kendini keşfetmesinde büyük bir rol oynadığına inanıyor (altta).

Bir tıp adamı, psikolog ve aynı zamanda bir psişik araştırmacı olan **Lawrence Le Shan,** bu tür görüşleri sistematik bir hale getirdi. Birtakım yeni deyimler kullandı. Sözgelimi, "Duyumsal gerçek" (SR) ifadesini duyumlar ile ilgili görüşler için önerdi. "Durugörür gerçek" (CR) ifadesini de durugörü medyumlarının dünya görüşlerini açıklamak için kullandı. Çalışmaları sonunda, "CR" ile çağdaş teorik fizikçilerin görüşleri arasında temelde bir çelişki olmadığını açıkladı. Aynı şekilde, CR ile çağlar boyunca dünyaya ilişkin çeşitli görüşler ortaya koymuş olan mistikler arasında da bir ayrılık olmadığını savundu.

Zaman ve uzaklığı tanımadan...

Öte yandan bazı görüşlere göre de, telepati,

durugörü, psikometri, kehanet gibi psişik olaylar "CR" teorisi ile incelenebileceği gibi, kuantum mekaniği ve rölativite teorileri açısından da ele alınabilirler. Bu görüşleri öne süren kişiler, uzay ve zaman ile ilgili kavramların normalötesi alanda da ele alınmasıyla bu tür teorilerin bir anlam kazanacağını vurguluyorlar. Öte yandan böyle bir yaklaşımın benimsenmesi için uygun bir zeminin olduğu da savunuluyor. Sözgelimi, duyarlı bir kişi, zaman ya da uzaklık gibi olgulardan etkilenmeksizin birtakım bilgiler edinebilecek yetenektedir deniliyor.

Beyninden beyine

Hollandalı medyum **Gerard Croiset** (Bkz. sayfa 712), 1 ay sonra karşılacağı bir kişi ile birlikte deneyimleyeceği bir olayı tüm ayrıntılarıyla önceden haber vermişti. 1 Şubat'ta

Beynin dış yüzeyini oluşturan milyarlarca hücre. Bunlann aşırı hassasiyeti, bazı kişilerin ruhsal tesirleri nasıl algıladıklarını açıklayabilir mi ? (solda) Kehanet olaylarında fiziki uzaklık olgusunun, sonsuz denebilecek kadar uçsuz bucaksız olduğu belirtiliyor. Sözgelimi 1 Şubat'ta gerçekleşecek bir olay, 6 Ocak'ta önceden söylendiğinde, iki tarih arasındaki fark sadece 4 haftadan ibaret değildir. Bir görüşe göre aradaki fark, tam 67 milyon km'dir. Çünkü Dünya, uzayda belirtilen süre içinde bu kadar yol alacaktır (altta).

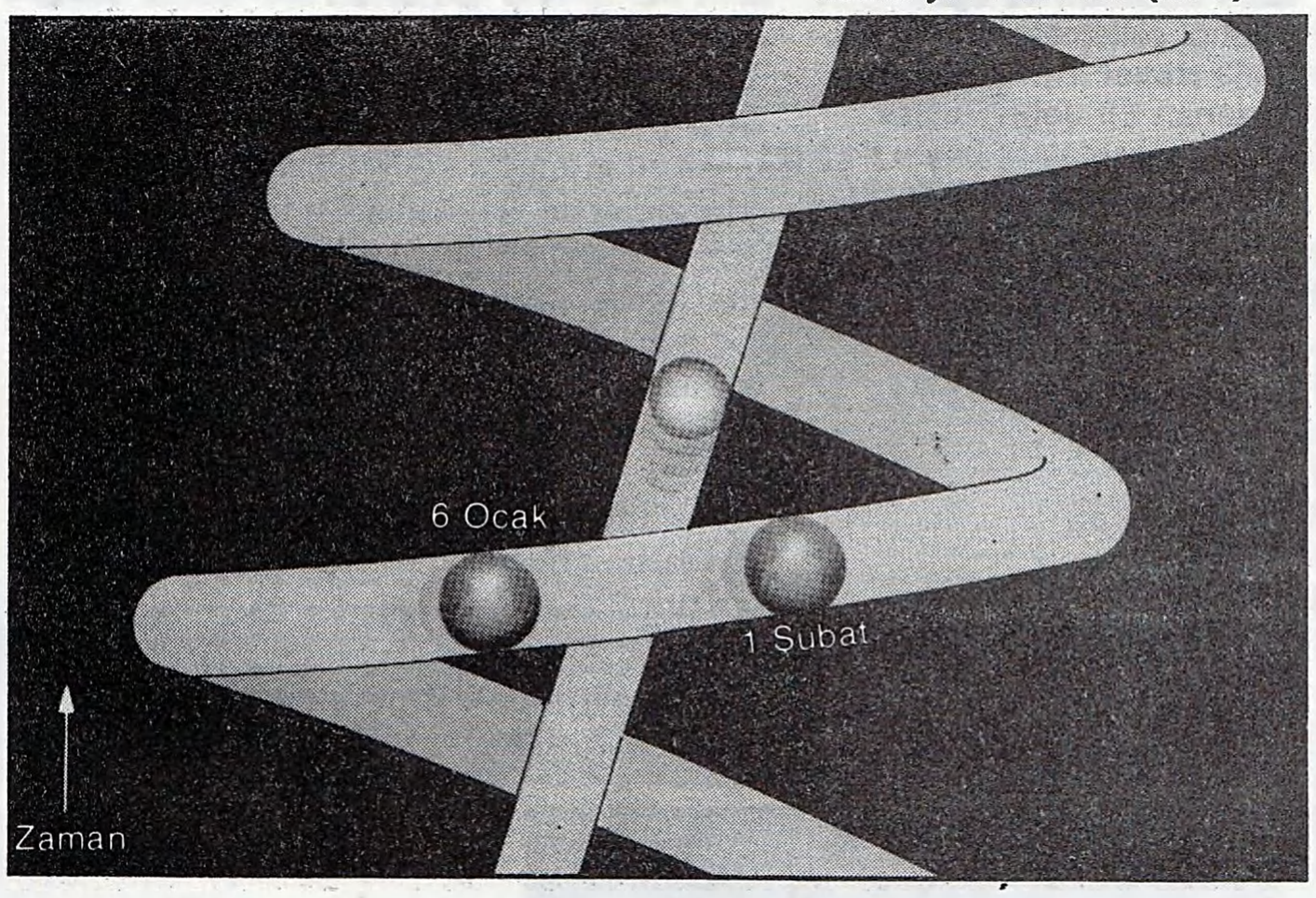

Bayan M. ile karşılaşacağını, 6 Ocak'ta söyledi. Bu olayda beyinden beyine, bir tür mental-radyo yayınının söz konusu olabileceği belirtiliyor.

Yani bu bilgi Croiset'in hafızasında vardı ve 1 ay sonra belirtilen günde Croiset'in beyin dalgaları aracılığıyla Bayan M.'ye ulaşacaktı. Fakat burada şunun da gözönüne alınması gerektiği vurgulanıyor. Yapılan hesaplamaya göre, 1 Şubat'ta Bayan M., Croiset'in 6 Ocak'ta bulunduğu konumdan, Dünya'nın Güneş çevresindeki dönüşünden ötürü, tam 67 milyon km uzaktaydı. Bu olaydaki kehanet olgusunu zihnin gücü ile açıklayan kişiler, zihnin uzay ve zaman ile sınırlanamayacağını öne sürüyorlar.

Öteki dünya mı, bilinçaltı mı?

Bir durugörü olayındaki psişik işlev ile kuantum mekaniğinin alanları arasındaki benzerlik, hangi noktadadır? Çok ilginçtir, bu konuya ilişkin ilk adımlar, 19. yüzyıl bilim anlayışının yıkılmak üzere olduğu bir dönemde atıldı. O yıllarda, dünyanın en önde gelen psikologları olan Amerikalı **William James**, Avusturyalı **Sigmund Freud** ve İsveçli **Carl Gustav Jung**, duyular tarafından algılanan bir "öteki dünyayı" araştırıyorlardı. Bu, insanın düşüncelerini ve eylemlerini gizlice etkileyebilen bilinçaltının dünyasıydı.

Tıp eğitimi de görmüş olan, Amerikalı parapsikolog Lawrence Le Shan (altta). Özellikle medyumlar ve psişik yetenekleri olan kişiler ile ilgili çok titiz çalışmalar yaptığı biliniyor. İncelediği medyumlardan biri de Eileen Garrett idi.

Yeni bir zaman birimi

Bilim dünyasında haklı bir ün kazanmış bu üç kişi de, (özellikle James ve Jung), ruhun bilinmezliğine ve karanlığına bir ışık getirebilmek amacıyla paranormal olaylar ile yakından ilgilendiler. Amerikan psikolojisinin babası olarak kabul edilen James, psişik olaylara bir açıklık getirme amacıyla yaptığı çalışmalar sırasında "block evren" adını verdiği bir kavram ortaya attı. Bu, kişinin içinde bulunduğu o anda deneyimlediği her şeyi anlatan çok küçük bir zaman birimini ifade ediyordu.

Toplu bilinçaltı

Sonraları fizikçi **Wolfgang Pauli** ile eşzamanlılık ilkesi üzerine ortak çalışmalar yapan Jung ise, "toplu bilinçaltı" olgusunu ortaya koydu. Bu görüş bazı bakımlardan, James'in "psişik depo" ya da insanın tüm deneyimlerinin bir yere kaydedildiği şeklindeki görüşleriyle büyük benzerlikler gösteriyordu. Bununla birlikte toplu bilinçaltının pasif bir işlevi yoktu. Aksine son derece aktif olabiliyordu. Öyle ki yaratıcı bir niteliği bile vardı. Jung, bu aktifliğin, insanın rüyalar görmesi, çeşitli mitler ve dinler yaratması, hatta sanatsal bir üretim yapması şeklinde açığa çıktığını öne sürüyordu.

Irksal hafıza

Sonradan bu toplu bilinçaltı olgusuna, insanoğlunun "ırksal hafızası" adı da verildi. Hatta bu teoriyi, rüya analizleri, mitlerin giderek çoğalması ve paranormal olaylar ile desteklemeye çalışanlar da çıktı. Burada sanki zaman ve mekân dışı var olan bir ruh varlığı söz konusuydu. Tıpkı okyanusun ortasındaki bir ada gibi, her beşeri zihin, diğer tüm bilinçlerden soyutlanmış durumdaydı (bir ada ile ona en yakın kara parçası örneğinde olduğu gibi).

Fakat tüm beşeri zihinler, birbirlerinden soyutlanmış gibi görünüyorlarsa da, onları birbirine bağlayan çok kuvvetli bir bağ vardı. İşte bu, o ada ile, diğer kara parçalarını birbirine bağlayan okyanusun kendisiydi (yani, adalar ile diğer tüm karaparçaları arasında üstten hiçbir bağlantı yok, fakat alttan okyanus ile tümü birbirine bağlantılı). Bu örnek Jung'un teorisine uyarlandığında, insanlar arasında bilinç düzeyinde herhangi bir ilişkinin olmadığı söylenebilir. Bu ilişkiye ancak ruhsal varlığın derinliklerinde, belki de bilinçaltı düzeyinde rastlanabilirdi. Jung bu konuya ilişkin şöyle diyordu:

"Bilinçaltının niteliği ile ilgili araştırmalarımız sırasında varabildiğimiz en derin yer, insanın artık bireyselliğinin olmadığı bir nokta-

dır. Burada bireysellik olmadığından bilinç de yok. Fakat bu noktada, giderek genişleyerek diğer bilinçaltları ile bağlantı kuran bir bilinçaltı zihin, söz konusu. Burada sanki her bilinçaltı diğeri ile özdeşleşiyor. Yani, hepimiz aynı oluyoruz."

Psikologlar, Jung'un bu görüşlerini anlamaya çalışıyorlar. Başlıca ilgi alanları, insan doğasına ilişkin bugüne kadar önemsenmeyen sorular ve daha da önemlisi toplu bilinçaltının nerede olduğudur. Ayrıca insan varlığı ile ilgili teorileri inceleyerek toplu bilinçaltının yasalarını ve işlevini tam olarak bulmak amacındalar.

Teorik fizikçilerin çalışmaları

Öte yandan teorik fizikçiler de, atom-altı çeşitli parçacıklarını, kendilerine özgü yasalarını ve işlevlerini keşfetmeye çalışıyorlar. Bazı araştırmacılar, fizikçilerin bu uğraşları ile psikologların ve psişik araştırmacıların ruhun yapısını araştırmaları arasında büyük benzerlikler olduğunu savunuyorlar. Toplu bilinçaltının gerçek yapısının da, ancak bu tür benzer çalışmalar ile keşfedilebileceğine inanıyorlar.

Bilgisayara benzeyebilir

Araştırmacılar, çeşitli sorular ile karşı karşıya olduklarını belirtiyorlar. Sözgelimi, eğer toplu bilinçaltı, insanın tüm deneyimlerinin kaydedildiği ya da depolandığı bir yer ise, burada tıpkı bir elektronik bilgisayarda olduğu gibi her bireye özgü bir "program" mı söz konusu? Eğer böyleyse, birtakım ruhsal yetenekleri olan duyarlı kişiler, öteki dünyadaki varlıklar ile ilişkiye geçip onların "programlarını" mı harekete geçiriyorlar?

Sinir hücreleri ile ilgili yaptığı çalışmalardan ötürü, 1963 Nobel Tıp Ödülü'nü kazanan Sir John Eccles. Onun çalışmaları, beyin ile zihin arasında karşılıklı bir etkileşim olduğuna ilişkin teorileri, oldukça güçlendirdi (üstte).

Depo gibi

Rosemary Brown, Lizst'in, **Chopin**'in ve **Beethoven**'in yeni eserlerini bestelerken (Bkz. sayfa 450) ya da **Luiz Gasparetto** (Bkz. sayfa 497), **Picasso**'nun ve **Toulouse-Lautrec**'in yeni resimlerini yaparken acaba toplu bilinçaltında kaydedilen bir "program" mı kullandılar? Eğer bu yaklaşımı doğruysa, program ünlü kişilerin sadece yaşamlarını değil, aynı zamanda onların müzik ve sanat teknikleriyle, anılarını, hatta kişiliklerini de içeriyor. Bu yaklaşımı benimseyen araştırmacılar, şöyle bir sonuca varıyorlar:

"Eğer toplu bilinçaltı, insanların kişiliklerinin ve yaşamlarının kaydedildiği bir depo ise, medyumların verdikleri çeşitli bilgilerin, bu birikim ile temasa geçmenin bir ürünü olduğu muhakkaktır."

Beynin yapısı

İnsan zihninin, "etkileyen" ve toplu bilinçaltı tarafından da "etkilenen" bu görünüm, araştırmacıları zihin-beyin ilişkilerini incelemeye yöneltiyor. Aslında bu ilişkinin işlevi, uzun bir zamandır zihinleri meşgul ediyor. Beynin ve kasları kontrol eden sinir hücrelerinin nasıl bir işleve sahip olduklarını inceleyen kişilerden biri de, dünyaca ünlü fizyolog Sir **John Eccles**'tir. Onun teorisine göre, beyin, çok sayıda sinir hücresinin oluşturduğu bir yapıya sahiptir.

A'nın beyninden B'ninkine

Eccles, ayrıca, mental enerjinin çok küçük bir

Olağanüstü bir çabuklukla, şimdi hayatta olmayan ünlü ressamların yeni eserlerini çok sayıda tanık önünde üreten ressam medyum Luiz Gasparetto. Bu seanslar sırasında kendi normal kişilik "programını" kendiliğinden işleyen bir mekanizma ile terk edip, yerine ölmüş olan sanatçının "programını" mı kullanıyor? (solda)

1973'te ölen ünlü İspanyol ressamı Pablo Picasso. Olağanüstü dehasını öldükten sonra da medyum Luiz Gasparetto aracılığıyla yaptığı resimlerle sürdürdüğü ileri sürülüyor (sağda).

bölümünün zihin tarafından yönlendirilmesiyle psikokinezi olaylarının oluştuğunu da belirtiyor. Ona göre burada binlerce sinir hücresinin, zincirleme oluşturdukları bir tepkime söz konusu. Eccles, buradan hareket ederek, bazı normalötesi olayları kapsayan ortak bir teori de geliştirebileceğini öne sürüyor. Eğer bir A zihni ile bir B zihni, zamansız bir toplu bilinçaltının derinliklerinde birbirleriyle bağlanırlarsa, A'nın beynine gelen duyumsal veriler B'nin beyninde görsel olarak yüzeye çıkacaktır.

Kütleleri olmayan parçacıklar

Çeşitli araştırmacılar kuantum mekaniğini, normalötesi olayları da kapsayacak şekilde genelleştirme girişiminde bulunuyorlar. Bunlardan biri olan **Martin Ruderfer**, "neutrino"

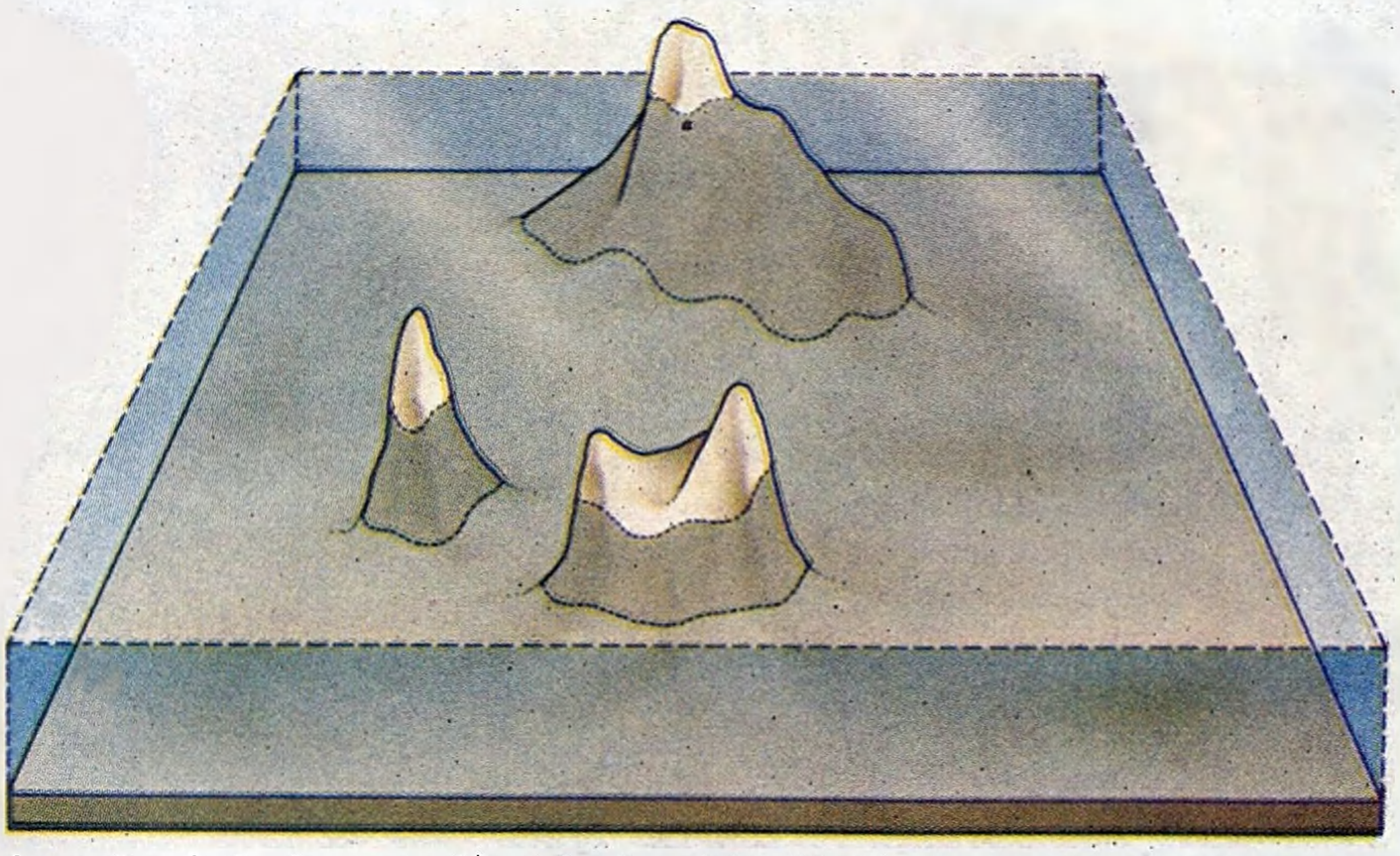

ların üzerinde duruyor. Neutrinolar elektrik ile yüklü olmayan parçacıklardır. Daha açık bir deyişle kütleleri yoktur. Çok nadir olarak, madde ile reaksiyona girerler. Ruderfer'e göre neutrinoların davranışları tıpkı hayaletler gibidir. Her saniye, milyarlarca neutrino hiçbir engel tanımaksızın dünyanın içinden geçer gider. Yıldızlararası uzay neutrinolar ile doludur. Genellikle yıldızlarda oluşan nükleer reaksiyonlar sırasında ortaya çıkarlar ve uzaya dağılırlar. Ruderfer, bu "neutrino denizi"nin psişik olayların oluşmasına neden olabileceğini öne sürüyor.

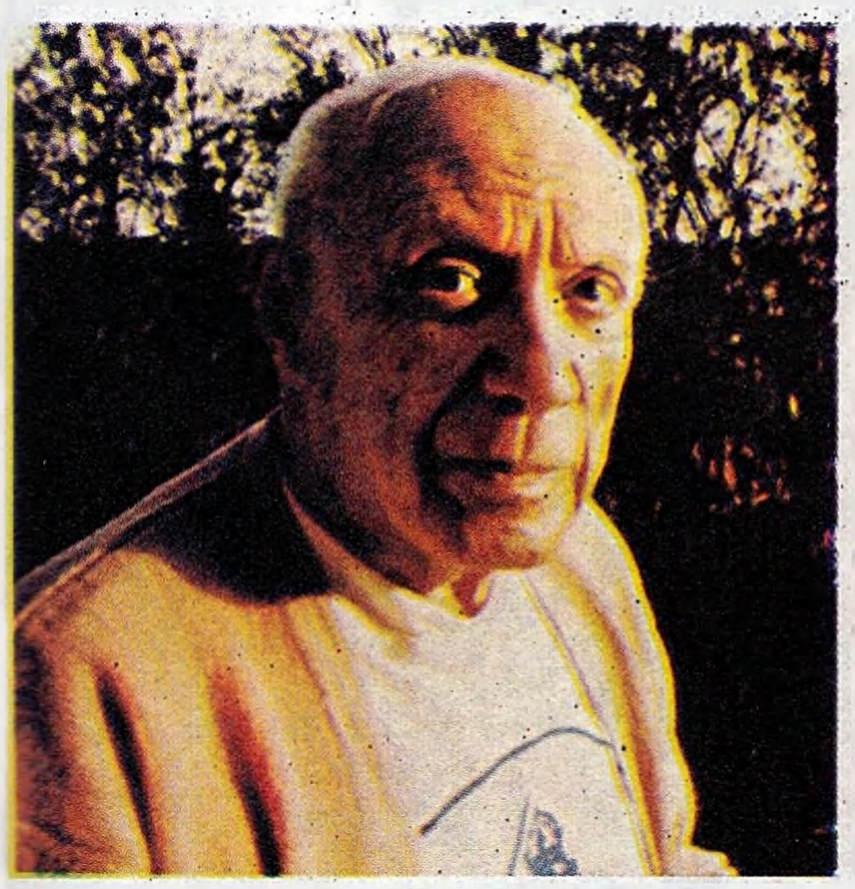

Satranç ustası David Levy ile mücadele eden bir bilgisayar. Bilgisayarlara yeni programlar yükleyerek onların yeteneklerini geliştirmek mümkün. Benzer şekilde bir "program" değişikliği ile de psişik yetenekleri olan kişilerin gizemli yetenekler ve bilgiler edinmelerinin mümkün olduğu ileri sürülüyor (en üstte).

Jung'un insan zihinleri arasındaki karşılıklı etkileşim görüşünün sembolik bir anlatımı. İnsanların bilinçli zihinleri tıpkı okyanustaki adalar gibi birbirlerinden ayrıdırlar. "Yüzeyin" altında her bireyin kendine özgü bir bilinçaltı vardır, Bunlar görünürde birbirlerinden soyutlanmıştır ve en alt düzeyde toplu bilinçaltı ile birbirlerine bağlıdırlar. Bu yukarıdaki çizimde okyanusun tabanı ile sembolize ediliyor (üstte).

Işıktan hızlı parçacıklar

Matematikçi **Addian Dobbs** da iki-boyutlu bir zaman modeli öne sürüyor. Ayrıca "psitron" adını verdiği ve ışıktan çok daha hızlı seyreden parçacıkların varlığından söz ediyor. Dobbs'un teorisine göre, psitronların hızı, ışık hızının altına asla düşmüyor. Psitron teorisi ile telepati ve kehanet olaylarının ardındaki gizemin çözülebileceğine inanıyor.

Tüm bu teori ve yaklaşımlara rağmen, esasında hâlâ başlangıç noktasındayız. Normalötesi olaylara kuantum fiziği açısından yaklaşanlar, yakın bir gelecekte yeni Einsteinlar'ın ya da Newtonlar'ın ortaya çıkmalarını bekliyorlar. Onların, normalötesi olayları da kapsayan daha genelleştirilmiş bir kuantum mekaniği geliştireceklerine inanıyorlar. Belki de bu şekilde normalötesi olaylar yepyeni bir kimlik kazanacak ve bunlara ilişkin son derece değişik yaklaşımlar ile kavramlar ortaya atılacak.

DÜNYANIN GİZEMLİ YERLERİ
Kapadokya/Türkiye